Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 288 (11486) | 1980 чылдың декабрь 14, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

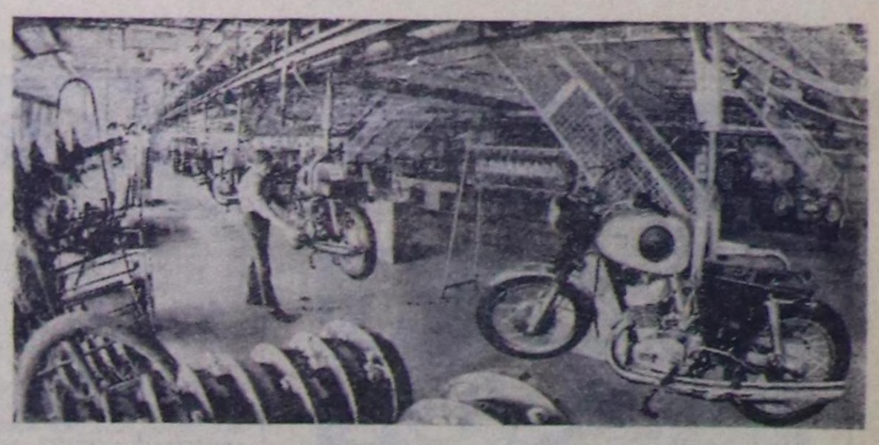

Удмурт АССР-де «Ижмаш» каттыжышкынында мотоциклдер чыр чаа конвейерни ажыглалга киирген. Ооң бир хонукта төлевилээн күчүзү 1300 мотоцикл.

ЧУРУКТА: мотоциклдер чыр чаа конвейер.

СЭТА-ның фотозу.

КОММУНИСТИҢ БЕДИК АДЫ

Партия кежигүнүнүң адының ужур-утказын улам-на, улам бедик көдүреринің дугайы В. И. Ленинниң эң чугула чугыларының бирээзи. Ленинчи ол чагыны удуртулга болдургаш, бистің партиявыс кажан кеззеде, кая-даа коммунистер бүгү үүлдерге, ажыл-херекке эң мурнуку одуругга туржуп, өске бүгү массага үлегер чижээн көргүскен турарын чедип алырынче доктаамал кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

Коммунист бүрүзү бедик идейлиг, партияның идепкейлиг дайынчызы болуп, коммунизм тургузукчуларының мурнуку одуруунга турарын утпас ужурлуг дээрзин бистің партиявыс айтып турар. Ындыг идепкейлиг дайынчыларны, ажыл-иш хөй-ниити амыдыралынга, амыдырал чуртталгазынга-даа кайгамчык үлегер-чижектиг, эң төлептиг коммунистерниң чижектерин чер болгандан көргүзүп болур.

Үүгле Тес-Хемде эвес, бүгү Тывада сураглыг кижилеркиң бирээзи Ленин, Октябрь революциязы, Күш-ажылдың Кызыл тук орденнериниң эдилекчизи Иван Симчитович Данзуруңну шак ындыг бүгү талалыг, төлептиг коммунистерниң бирээзинге хамаарыштырып болур. Иван Симчитович хөжүлаан 25 чылдарының дургузунда хөй ажылын хөгжүдеринге улуг үлүг-хуузун киирип келген. Бедик көргүзүглерни чедип алырынга аңаа агаар-бойдустың кайы-даа хире бергелери шаптыктавас. Ооң ажылдап турары «Чодураа» совхозта төрүүр чүс хойдан 20—30 хураган ап турар хөжүлүлер бар, олар ындыг эвээш көргүзүгүнү болганчок-ла кыштың аар-бергезинче чуй ааап турарлар, а Иван Симчитович ындыг эвес, онгу беш чылдың чыл бүрүзүнде төрүүр чүс хойга онаштыр ол 110 хураганны база бир баш хойдан-на 3,2 кг дүктү ап келген. Ынчангаш бо беш чылдың планын хуусаа бетинде күүсетиен.

Иван Симчитович эң эки ажыл-ишчи болурундан аңгыда идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол ССРЭ-ниң база Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттарына соңгудуп чораан, а амгы үеде СЭКП райкомунуң кежигүнү, район Совединиң депутады, № 1 хойжу бригадада партбөлүк организакчызы. Улуг-даа, биче-даа хөй-ниитичи даалгаларны ол кеззеде бедик харыысалгалыы-биле күүседир. Аныяк хөжүлүлер-биле ажылды ол шуут-ла партийжи даалга кылдыр санааш, хөй ажылының мергежилинге Тамара Соян, Григорий Чула, Сергей Соян дээш өске-даа аныяк хөжүлүларны өөреткен.

Эрес-соруктуг күш-ажылы, төлептиг ажыг-чаңы-биле чонунуң бедик хүндүткелин, бүзүрелин чедип алган И. С. Данзурун дег коммунистериң аттарын чоокта чаа болуп эртикилээн отчёт-соңгулдалыг хуралдарга, партияның хоорай, район конференцияларынга он-ону-биле адаан.

Олзарның дыка хөйү ончу беш чылды күүседиринге шагүени оранчок мурнай бергеннер. Автосептелге заводунда, сүт комбинадында коммунистер И. И. Попов, Р. И. Солодянкина олар ийи беш чыл планын күүседипкеннер, а «Большевик» совхозтуң саанчызы К. Д. Таан, Кызылдың № 1 АТБ-зинде А. И. Галайко, дааранылга фабриказында Р. Д. Сумбаа, № 48 тудуг эргелелинде В. Б. Борбак-оол, «Росводпром» каттыжышкынының демир-бетон заводунда И. А. Болотова болгаш өске-даа он-он коммунистер ам 1983—84 чылдарның үлүүнде ажылдап турар.

Ынчалзажок партия кежигүнүнүң бедик адын бодавас, даандырган ажыл-херээнге харыысалга чок, күрүне мегелээр, а моральдыг үүлгедиглер кылыр ийи-чаңгыс коммунистер ам-даа бар. «Тыва» совхоз тудуг» каттыжыышкының баштап турган А. А. Крапивин дээрзи бодун долгандыр принцип чок, чашпаа бөлүк кижилер чыып алгаш, шуут-ла кылдынмаан үүлдерни планга күүсеттинген кылдыр хоозун немей бижилге кылгаш, оон хөй шаңнал акша алырын оралдажып, күрүне мегелеп база тудуг материалдарын кайы хамаан чок самчыгдап турганы дээш партиядан үндүрткен. «Алдан-Маадыр» совхозтан О. Комбукай дээрзи партия кежигүнүнүң адынга таарышпас үүлгедигни кылгаш, база-ла ындыг байдалга четкен.

Оон аңгыда ниити ажыл-херекке идепкейлиг ышкаш нөзүлээ-даа, моральдыг мөзүг-шынары, өг-бүлеге аажы-чаңы СЭКП Уставының негелделеринге дүүшпес ийи-чаңгыс кижилер тургулаар. Шуурмакта ыяш белеткээр пунктунуң начальниги турган С. Ч. Шалык чогум-на ындыг кижи болган. Арагалап алгаш, каржы үүлгедиглер кылганы дээш ону база партийжи хүрээлеңден үндүрген.

Үстүнде көргүскенивис чижектер чамдык партия организациялары СЭКП Уставында айыткан үүлдерни коммунист бүрүзү хажык чокка күүсеткен турар талазы-биле олардан негелдени чогуур деңнелге тургуспааны, партия кежигүнүниң тус-тузу-биле ажылды четпес чорудуп келгени-биле тайылбырлаттынар. Ол хамаан чок чамдык аныяк коммунистер партия организациязының хайгааралдан уштунгаш, оон-биле харылзаазын шуут үзер таварылгалар «Бай-Тал» совхозтуң парткомунга турган.

Даандырган ажыл-херекке коммунистериң харыысалгазый бедидер талазы-биле ажылды чамдык партия организациялары аажок эреңгей чорудуп турар. «Торгалыг» совхозтуң мал ажылында 22 коммунистиң 17-зи бо чылын планныг даалгазын күүсеткээн, «Ак-Эрик совхозта» хөжүлүлер-биле коммунистериң аразында төрүүр 100 хойдан үүгле 10 хире хураган алган кижилер бар. Бир эвес ол партия организацияларының талазындан коммунистериң тус-тузу-биле ажылды күштелдирип, СЭКП Уставының негелделерин канчаар күүседип турарының дугайында олардың отчёттарын, дыңнадыгларын ап, харыысалганы күштелдирген болза, ындыг четпестерни чогуур өйүнде чайладып болур турган ийик.

«Бир эвес сен коммунист болзуңза, бергелериң мурнунга торулбас, хожудаңгай сагыш-сеткилге алыспас, а партияның медерелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур ужурлуг сен. Ажылга-даа, ниитилел амыдыралынга-даа, өөредилгеге-даа база амыдырал-чуртталгага-даа коммунист кижи кажан кеззеде, кая-даа коммунист болуп артар, бистің ленинчи партиявыстың кежигүнүнүң адын төлептиг эдилээр ужурлуг» — деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Бо айтыышкынны парторганизация бүрүзү, коммунист бүрүзү болунуң ажыл-чорудулгазынга боттандырар ужурлуг.

Ам бүгү партия, бүгү чурт төөгүлүг улуг болуушкун — СЭКП-ниң XXVI съездизинге утпуштур аажок улуг нүүнишкининг белеткелди чорудуп турар. Ол бүгү ажыл-херектің мурнуку одуруунга туржуру, эң идепкейлиг киржири коммунист бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези болур.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда болгаш Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Индияже аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Индия Республикаже 1980 чылдың декабрь 8-11-де албан хуузунуң найыралдыг аян-чоруунуң түңнелдерин чугаалажып көргеш, ССРЭ биле Индияның аразынга найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын хөгжүдер база быжыглаар талазы-биле эш Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгазын долузу-биле болгаш бүрүнү-биле үүлдүгзүнүп көрүп, Индияның Премьер-Министри И. Ганди болгаш Индияның өске-даа удуртукчулары-биле чугаалажыышкын үезинде чедип алдынган түңнелдеринге ханы сетикил ханганын илергейлээн.

Ак сеткилдиг болгаш бот-боттарын билчириниң байдалынга эрткен ол аян-чорук Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында совет-индий көрээге үндезилеттинген Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразында найыралды улам ынай быжыглаарының оруунга төөгүлүг чугула үеча-да болур. ССРЭ биле Индияның аразында чаңчыл болган найыралдыг харылзааларга ол аян-чорук чаа утка-шынарны киирип, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны базы айыыл чок чорукту быжыглаарынга улуг салыышкынны киирген.

«Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразынга харылзааларны бөгүнде хөгжүтпүшаан, оон-биле бистің улустарнын үүгле амгы салгалдарынга эвес, а келир үениң салгалдарынга кижи төрелгеттенниң тайбың келир үезинге чаагай херекти кылып турарывыс ол болур» — деп, Делиге болган митингиге бодунуң чугаазында Л. И. Брежнев демдеглеп чугаалаан.

Л. И. Брежневтиң Индияже аян-чоруунуң үезинде ат салдынган документилер, хамыктың мурнунда кады кылган совет-индий декларация ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктары дээш совет-индий харылзааларны хөгжүдеринге чаа-чаа делгемнерни ажыдып турар. Декларацияның идеялары болгаш негелделери Совет Эвилелинде, Индияда болгаш дөгелейниң өске-даа чурттарында үүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп алдынган.

Совет-индий харылзаалар болза янзы-бүрү социал-экономиктиг тургузуглуг күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптериниң херек кырыңга боттаныышкынының чайыннанчак үлегер-чижээ болур. Ол харылзаалар бот-боттарын хүндүлежириниң дең эргезинге, хамаарышпас чорукту шыңгыы сагыырынга болгаш бот-боттарының иштини херектеринге холгаарлашпазынга үндезилеттинип, ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктарынга бараан болуп хөгжүп турар болгаш үшкү чурттарже угланмаан.

Чугаалажыышкыннарга экономика, садыг, эртем-техниктиг болгаш культура талазы-биле ССРЭ биле Индияның аразында кады ажылдажылгада элээн депшилге бары демдеглеттинген, ол планныг болгаш үр хуусаалыг үндезиннерге хөгжүп турар болгаш ийи чурттарның мурнунда турар улус ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге боттуг салыышкынны киирип турар. Албанның аян-чоруунуң үезинде чардынган дугуржулгалар оларның аразында экономиктиг улам сырый кады ажылдажылганың хөгжүлдезинге чаа шапкын идигни бээр.

Эш Л. И. Брежневтиң Индияга аян-чоруунуң үезинде Чөвүчүктүң улустары-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың, оларның империализм, неоколониализм болгаш расизм-биле, национал хамаарышпас чорук болгаш хосталга дээш демиселге күүсениишкиннерин деткиириниң ленинчи даштыны политиказы база катап бүрүн бадыткалын алган.

Совет Эвилели болгаш Индия болза кижи төрелгеттенниң мурнунда турар эң чугула сорулга тайбыңны быжыглаары, делегейниң чаа дайынын чайладыры болур дээр дугайты быжыг бүзүрелин илергейлээн. Империалистиг болүүктерниң буруузу-биле делегейде байдалың нарыыдап турарын болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чаа одагларының тыптып келээн турарын демдеглевишаан, олар делегейде дүкшүүрлүг чорукту чавырлыышкынын камгалап арттырарының болгаш ханыладырының, ол чорудулганы чайгылыш чок болгаш бүгү ниити характерлиг болдурарының чугулазын демдеглээннер.

Л. И. Брежнев биле И. Ганди Совет Эвилели болгаш Индия делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле ниити ийикпе азы дүүшкек туруштуг болуп турарын демдеглээннер. Олар болза тайбыңның удурланыкчыларының чавырлыышкын чорудулгазын кошкадыр, улустарга эңдере чепсегленииишкининиң чаа эзлчээн сыгаар. делегейде тургустунуп келген шериг талазы-биле дең чорукту боттарынга ажыктыг кылдыр үрээр, дайын ускулежиишкиннериниң одагларын нөвүдедир дээн оралдажыышкыннарынга өйтүр шавыышкынны бээриниң эргежон чугулазының дугайын медеглээннер.

Чугаалажыышкыннар чоруп турда талалар болза, бирги чергениң чугула сорулгазы боо-чепсекти, хамыктың мурнунда ядролуг чепсекти эңдере бүдүрерин сонсадыры болур дээрзинге бүзүрелди илергейлээн болгаш ол сорулгаларны чедип алырынга олардан хамааржыр бүгү үүлдерни кылырынга шиитпирлиин чугаалаан. Шиитпирлеттинмээн айтырыглар, делегейге ниитизи-биле бир дәмей, Азияга база үүгле тайбың арга-биле шиитпирлеттинип болур болгаш шиитпирлеттинер ужурлуг-даа дээрзин барымдаалааш, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин бүгү чергелерге херек кырынга ажыглаарының бирги чергелиг ужур-дузалыы бадыткаттынган.

Л. И. Брежнев Индияга бодунуң чугааларынга делегейде амгы байдалдың онзагай үүлдерин анализээн, делегей амыдыралының чугула айтырыгларының талазы-биле совет турушту тайылбырлаан. Персид мугулдур районунга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту ол девискээрниң чурттарының, Совет Эвилелиниң, АКШ-тың, Барыын таланы өске-даа чурттарның, Кыдаттың, Японияның, аңаа сонуургалдыын илергейлеп турар өске-даа чурттарның аразында дугуржулгаларга үндезилээш хандырарының оруктарының дугайында ооң-идип үндүрген чаа чугула саналдарын хөй-хөй чурттарның улустары сонуургал болгаш үүлдүгзүнүүшкүн-биле утнаан. Совет Эвилелиниң ол саналдары бистің планетаавыстың эң-не дайын айыылдыг районнарының бирээзинге быжыг тайбыңны хандырарының сарыылдыг, чөптүг болгаш боттуг оруун айтып турар.

Ийи чурттарның удуртукчуларының политиктиг доктаамал харылзаалары, бот-боттарынче найыралчы аян-чоруктары Совет Эвилели биле Индияның аразында харылзааларның чардынмас болгаш чугула кеззэ апарган. Дээди деңнелге совет-индий ужуражылгалар болгаш харылзаалар онза ужур-утказыг болуп турар. Олар Совет Эвилели биле Индияның аразында харылзааларның түңнелдерин үндүрер болгаш чаа деңнелдерин айтыр арганы берип, оларның бот-боттарын билчирин болгаш кады ажылдажылгазын ханыладып турар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Л. И. Брежневтиң Индияга аян-чоруунуң түңнелдерин бедин-биле үнелевишаан, Делиге болган ужуражылгалар бүгү-ниити тайбыңны быжыглаары дээш демиселге чугула салыышкын болур деп санаан.

Эш Л. И. Брежневти Индияга чылыг болгаш өөрүшкүлүг хүлээп ап турганы дээш партия болгаш совет удуртур органнар чазакка болгаш индий улуска шынчы сетилинден хүлээп көрүүшкүнүү илергейлеп турар.

СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың чорудуп турары тайбыңның ленинчи даштыкы политиказын бир эп-сеткилдиг деткип турар совет улус Делиге болган чугаалажыышкынларның түңнелдерин сеткилдиң ханызынан деткип турар. Ол политиканың чедиишкиннери совет улусту коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа тиилелгелерже сорук киирип турар.

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде, ВЦСПС-те болгаш ВЛКСМ ТК-да

СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК «1980—81 чылдарның кышкы үезинде мал кыштаглаашкының чедиишкиниг эртпирер, малдың продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле мал ажылдакчыларының аразынга Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» доктаалды хүлээп алган. Колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның бүгү-ле ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш улуг көдүрүүшкүнүг ажылдан турарын ук доктаалда демдеглээн. 1980—81 чылдарның кышкы үезинде мал кыштаглаашкының чедиишкиниг эртпирер, сүт, эт болгаш малдың өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир дээш мал ажылдакчыларының аразынга Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр деп колхозтарның болгаш совхозтарның бүдүрүлгелерин болгаш социалистиг хүлээлгелерни алган колхозтарны, совхозтарны, салбырларны, мал бригадаларын фермаларны, мурнакчы коллективтерни деткээн.

Эвилелдешкен республикаларның Компартиялларының ТК-лары, крайкомнар, обкомнар, округкомнар партияның хоорай болгаш район комитеттери, ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, улус депутаттарының область, хоорай, район, көдээ болгаш суур Советтери, колхозтарның болгаш совхозтарның партия, профэвилел болгаш комсомол организацилары мурнакчыларының эгелээшкининиң бүгү тала-биле деткинер, ажыл-агыйлар аразының болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларының, а ол шыкаш районнар, округтар, областар, крайлар, автономнуг болгаш эвилелдешкен республикаларның колхозчуларының, совхозтар ажылчыннарының, фермалар болгаш бригадалар коллективтериниң аразынга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды күштелдирер, фермаларның бүдүрүкчүлүг чоруун моон сонгаар улгаттырар, эт, сүт болгаш өске-даа продуктуларның өзүлдезин чедип алыр, мал чемин ажыктыг марыдаар, малдың болгаш күштүү баш санын бүрүн хамгалап алыр, күрүнеге мал продуктуларын садар талазы-биле планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдиин болгаш ажыр күүселдеин бүрүн хандырар дээш чогаалыкчы эгелээшкининиң улам кол-беэтыр ужурлуг.

Бүдүрүлгеннің бүгү-ле участоктарыга чарыштыр дээштиг чоруун доктаамал улгаттырар, социалистиг чарышты организастаарыга көдээ ажыл-агыйның специалистериниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларының ролюн бедидер, күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгени күүседириге көдээниң ажыл-ишчи кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидер. Массалыг мергежилдин, ылаңгыя мал ажылының кадрларының өөредилгезин болгаш белеткелин күштелдирер, аныяктарның профессиоонал мергежилин бедидериниң болгаш оларның кижизидилгезиниң чугула хевири болур дагдыныышкынны улам калбартыр.

Социалистиг чарыш «Хой, эки шынарлыг продукцияны эвээш чарыгдалдарны үндүрүп турган бээр» деп лозунгуң адаа-биле чоруур ужурлуг.

Кыштаглаашкының организастыг эртпирген, күрүнеге эт, сүт, чуурга, дүк болгаш өске-даа продуктуларны садар талазы-биле планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириге бедик көргүзүглерни чедип алган, ол продуктуларның өзүлдезин болгаш садарын хандырган, мал бажының өзүлдезин болгаш ооң продуктулуг чоруун эрткен ыладың ол үезинден остүрген республикалар, крайлар, областар, автономнуг округтар, районнар, колхозтар, совхозтар, ажыл-агыйлар аразының болгаш күрүненің өске-даа бүдүрүлгелери болгаш организациялары, мал бригадалары болгаш фермалары Бүгү-эвилел социалистиг чарышының тиилекчилери деп санаттырар.

1980—81 чылдарның кышкы үезинде мал кыштаглаашкының чедиишкиниг эртпирер, мал продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг чарышты, мал ажылдакчыларының, бригадалар болгаш фермалар коллективтериниң, колхозтарның, совхозтарның, ажыл-агыйлар аразының болгаш күрүненің өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының аразынга калбартыр талазы-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарышының негелделин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерстववозунга ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүүнүң министерстववозунга, ССРЭ-ниң Эт болгаш сүт үлетпүрүүнүң министерстववозунга профэвилелдериниң тус-тус ТК-лары-биле кады ВЦСПС болгаш ССРЭ-ниң Күш-ажыл болгаш социал айтырыглар талазы-биле күрүне-комитеди-биле дугурушканын ёзугаар ийи неделя хуусаа иштинде ажылдан кылырын болгаш бадыладырын дааскан.

1980—81 чылдарның кыштаглаашкының эки эрттирген, мал продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир дээш калбарган Бүгү-эвилел социалистиг чарышка тиилекчи болганнарны шаңнаары-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тің болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1300 Хүндүлел бижиктерин тургускан, оларның иштинде:

эвилелдешкен республикаларны шаңнаары-биле — алды Хүндүлел бижикти болгаш 50-ден 100 мун рубльди;

автономнуг республикаларны, крайларны, областарны болгаш автономнуг областарны шаңнаары-биле — 34 Хүндүлел бижиктерин болгаш 25-тен 50 мун чедир рубльди;

автономнуг округтарны болгаш районнарны шаңнаары-биле — 260 Хүндүлел бижиктерин болгаш 5-тен 15 мун чедир рубльди;

колхозтарны, совхозтарны, ажыл-агыйлар аразының болгаш күрүненің өске-даа бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын шаңнаары-биле — 1000 Хүндүлел бижиктерин болгаш 3-тен 5000 чедир рубльди тыңсыры көрдүнген.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тің болгаш ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижиктерин-биле шаңнаткан ажыл-агыйлар тус-тус министерстववоларның болгаш ведомстववоларның көргееви барымдаалап автобустарны болгаш чиик автомобильдерни алыр.

Дараазында саналдар хүлээп алдынган:

ВЛКСМ ТК мал ажылынга эң эки болган комсомолчу-аныяктар коллективтериниге 700 тураскаалдыг кызыл вымпелдерни тургузар;

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерстववозу, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүүнүң министерстववозу, ССРЭ-ниң Эт болгаш сүт үлетпүрүүнүң министерстववозу, көдээнің дузалал ажыл-агыйлыг өске-даа министерстववолары болгаш профэвилелдериниң тус-тус ТК-лары 1980—81 чылдарның кышкы үезинде малдың продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедириге бүгү-ле аргаларны ажыглаар дээш калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган мал ажылының мурнакчыларын, фермалар болгаш мал бригадаларын, колхозтарның, совхозтарның, көдээнің дузалал ажыл-агыйларының, ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының мурнакчыларын шаңнаары-биле үстүнде министерстववоларын болгаш профэвилел ТК-ларының хүндүлүг дипломларын тургузар. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның ажыл-агый болгаш профэвилел организацияларының шиитпирин ёзугаар министерстववоларның болгаш профэвилелдериниң ТК-ларының өмүлээнден хүндүлүг дипломларын тыңсыр.

Мал ажылынга ажылдакчыларының социалистиг чарышының түңнелин 1981 чылдың июль 1-деги байдал-биле чыгаар, анда 1980 чылдың дөртү кварталында болган 1981 чылдың бирги чартыгының байдалын база барымдаалар.

1980—81 чылдарда кышкы үеде мал продуктуларын бүдүрерин, садарын көвүдедир дээш бүгү-ле аргаларны ажыглааш, кыштаглаашкының эки эрттиргеш, Бүгү-эвилел социалистиг чарышка эң эки көргүзүглерни чедип алган мал ажылдакчыларына ССРЭ-ниң орденнерин болгаш медальдарын тыңсыры-биле киирерин эвилелдешкен республикаларның Компартиялларының ТК-ларына, партия крайкомларына болгаш обкомларына, ССРЭ-ниң министерстववоларына болгаш ведомстववоларына, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниге, крайкүүскомларга болгаш облкүүскомларга профэвилел болгаш комсомол органнары-биле кады киирерин өөнүзээрзээн.

Республикаларда, крайларда, областарда, районнарда, колхозтарда болгаш совхозтарда, бригадаларда болгаш фермаларда Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжының чоруп турарын калбаа-биле чырмдарын, бүдүрүлгениң мурнакчы чаартыкчыларының арга-дуржулгазын бүгү тала-биле пропагандаларын төп болган чер-черинің солунарынга, журналдарынга, радиодамчыдыга болгаш телевидение комитеттериниге дааскан.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары партияның XXVI съездизин төлептиг утпуур дээш калбарган Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкен, эт, сүт болгаш малдың өске-даа продуктуларын көвүдедириге чаа-чаа чедиишкиннерин чедип ап, оон бирги беш чылдың, бирги чылының планныг онаалдарын күүседириге төлептиг үлүүн киирер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министерлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Национально-

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

Шериг-патриотчу арын

1980 ч. декабрь № 10 (93)

Армия амыдыралындан

ДАЙЫНЧЫ ЭСТАФЕТА

Алим Кулиев кезектин эн эки оператөру болганын командир чарлаптарга, оон эштери—ракетчилер ону элдепсинип, кайгаваан. Чүге дээрге Алим бүгү талазы-биле бирги черде чоруп турар.

Ол чедишкинин солдат дораан-на чедип албаан. Станцияны нарын ажыл-агыйын ол бүзүрелдин-биле сайгарып келгээн. Кезектин тускай белеткелиниң кичээлдеринге оран кичээнгейин салганы база дуулаан. Ону кижи сонуургай бээр чарын мышкан эрттирип келген.

Кезектин ракетчилериге Алимнин ачазы хүндүлүг аалчы болуп кээп, оглу-биле ужуражкан. Сураглыг совет шулукчу Ала-чүрттүн даймынын хоочуну Кайсын Кулиев оглунга чылыг сөзүн берген: «Даймынның кедыг-дошкун чылдарында эн-не кол чүве—Төрээн чүртүн камгалазы деп кезээде билип турган бис. Ам ону карак огу дег камгалаары сеңээ онаашкан-дыр».

Алим бергеге таваржы берген санында-ла ачазының сөстерин сактып келир, чаа күштү немеп, аргаларын тып алыр.

Солдат эрес-маадырлыг чоруктун бүгү демдектери Алимнин хөрээн квастап чоруур. Даймычы болгаш политиктиг белеткелге эн тергин чедишкинсери дээш эдаа ефрейтор дужаалды мактаа кылдыр тывыскан. Командылал черинин чээрби шаннал-макталын ол алган.

В. ВОЛОСАЖАР.
Уралдын шериг округу.

УЛУГ СОНУУРГАЛ-БИЛЕ

КЫЗЫЛДЫҢ ШЕРИГ ГАРНИЗОНУ. СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП - ТК-ның Төлевилелин гарнизонуңу даймычыларыңа партия активи калбаа-биле таныштырып, өөредилип турар. Амгы үеде партиянын экономиктиг стратегиязының, совет улустуң чаагай чоруун бединдер база бистин. Төрээн чүртүвүстүң камгаланыр күүзүн быжыглаар талазы-биле партияның планнарының дугайында беседалар, илеткелдер эрткен. Шериг албаны эрттирип турар республиказының экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин келир беш чылда кандыг болурун даймычылар улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Чүрттүн келир беш чылда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинин кол угланышкынарын тайылбырлаарында өөредилиннде дуржулгалыг лекторларны, пропагандистерни, политинформаторларны, агитаторларны хаара түткен.

Ленинчи комнаттар плакаттар, диаграммалар болгаш өске-даа көскү агитация-биле дериттинген, онгу беш чылда бистиң чедишкиннеривисти, он бирги беш чылда сорулгаларны мында тодаргай айыткан.

Т. ХЕРТЕК.

ТАЙБЫҢ ИШТИҢ ДАЙЫНЧЫЗЫ

Эртенги кышкы чыварга, арны-бажы долбаннандыр хевир кирип кыза бергилээн кижилер оон-моон Кызылдың дөртку микрорайонунда № 15 бажынын тудуунче чоорту чыглып кээп турган. Тудугжуларның бир күш-ажылчы хүнүнүң эгелээни ол.

Эжиниң аксында «Михаил Шиповаленконуң бригадазы» деп бижип каан вагончиктен ажылчын идик-хептиг, эт-хереселдер туткан кижилер аразында хөглүг-омак чугаалашпышаан, уурук-суурук тус-тус туруштарынче чоруп турлар. Ол дээрге бо объектини ажыглалга киирер дээш ажылдап турар Михаил Шиповаленконуң бригадазының кежигүннери-дир.

Күчүлүг кранның башкарыкчызы орлан-шоваа характарлыг аныяк оол дээвиир шывар калбак бетон-демир кылыгны эң сөөлгү каытче көдүрүп үндүре бээрге, бир кезек дашчылар ону кранның аспактарындан адырган, бажынын дээвиирин шыва салыптылар. Оларның ажылын ортумак сыныыт, бежен хар ажа берген хире назылыг хөрезинде аваангыр, кашпагай чаның ам-даа салбаан фронтучу, Күш-ажылчы Алдар ортеннинң үшкү чергезинин эдилекчизи, СЭКП хооркомунуң бюро кежигүнү, хоочун бригадир Михаил Данилович Шиповаленко башкарып турар болду. Бо хоочун тудугжу «көрбээн чүвези чок, көдүрбээн хөнзээ чок» дээр кижилериниң бирээзи. Ону таныыр кижи мен.

Ооң алыс чүрту — Красноярск крайда Нижний Суэтук суур. Ада-өгбезинин соон салган, тудугжу болуп ажылдап турган аныяк оол 21 харлыында Төрээн чүртүү, ынак чонун, немеп-фашистиг эжелекчилерден камгалажыр дээш фронтуже аттанып кан. Калчаа дайын-биле баштайгы сегиржип алышкын Тула хоорайның чанынга болган. Дайынның зар-берге үлүүн чүктеп эткен солдат Тиилелгекин хүүнүн Берлинге уткаан. Дайын үезинде ол чүүн көрбээн дээр. Тайбын, аас-кежиктиг амыдырал дээш ол каш катап балыглаткан. Оон мун-мун өөрү дег күзели бүткен. Тиилелге! Кижилерниң өөрүшкүзү кызыгаар чок... Ол аал-чүрттүнче эвт чаның ора, өрттеннен, хоозураан черлерни көргеш, оларның орнунга чылыг, чырык бажыңнарлыг чаа-чаа суурлар тударынга киржип, тудугжунуң мергежилиниге бодун бараалгадырын шиитпирлеп алган. Төрээн суурунга келгеш, бодунуң күзелин бот-тандырып, тудугжу болуп ажылдай берген.

1962 чылдың чайы, Шиповаленко өг-бүлези-биле Кызыл хоорайда ажылдап, чүрттүп турар төрелдеринге аалдап чораан. Уйгу чок Улуг-Хемниң кыдыында хоорай оларның сеткилинге аажок таарышкан. Өзүп, сайзырап орар аныяк хоорайның тудугларын тутчуп, аңаа чүрттаарын оларга дөргүл-төрелдери сүмелээн. Ынчан чээрби алдыгы квартал-дың баштайгы хөй каат бажыңнары туттунуп турган. Бригадир Степан Белоусовтуң бригадазынга кирип алган, дашчының мергежилиниге өөренип эгелээн. Чылдар эткен тудум-на, ооң мергежили база бедээн. Удатпаанда ол-лә бригаданы удурту бергенич хоочун бригадир коммунист Михаил Шиповаленко сактып чугаалаар.

— Силерниң бригаданарның күш-ажылчы чедишкиннериңиң чажыды чүде ирги?—деп оон айтырдым.

— Чажыргаш чоор. Орук бүрүзү шаптараазынныг болгай. Бригадирлеп эгелээнимниң баштайгы үезинде ажылчыларга хамаарылган арай кандай болуп, изиглени бээрдаа турдум. Тудугжуларның сонуургалын, бот-идепкейин өөренип көрбейн чыткаш, онгомону кыл деп дужаай-даа бээр мен. Ооң түүнелинде ажык чок маргылдаа үнүп, ажылывыска саадаашкынаарны болдура бээр турган чүве. Ындыг чижектиг частырыгларны катаптаваны-биле тус-тус ажылчыннарның ажыл-чаның өөренип ап, оларның чогаадыкчы санал-онаалын деткип база бригаданың кежигүннериниң холушкак мергежилди чедип алган турарын, планнаг онаалдаларын ажыр күүседирин, идепкейлиг хөй-ниитичилер болурун чедип алыр сорулгалыг ажылдап келдивис —деп чугаалай-дыр.

Шынап-ла тудугжу бүрүзү холушкак мергежилди чедип алыр болза, ээлчег аразының туруушкуну кызырлыр болгаш күш-ажылдың будурукчулуу бедиир. Херек аварган таварылгада бир ажылчынны өске кижи-биле солуптарының аргазы бар апаар. Ынчангаш бо бригаданың кежигүннериниң аразында планнаг даалгазын ажыр күүседип келген мурнакчылар хөй. Хоочун тудугжулар Мария Васильева, Хеймер-оол Опа, Василий Михайлов ай квартал планын доктаамал жилди шингээдип алган болгаш бызанчының-даа, бетонщиктиң-даа, дашчының-даа хүлээлгезин күүседиптер. Оларның кылган ажылының шынары база эки болуп турар.

Дуржулгалыг бригадирниң удурткан бригадазы ошту беш чылдың планын күүсеткеш, «Кызыл тудуг» эргелелиниң шалыпчыларының одуруунда кирген. Мурнакчы бригада Анатолий Воронинниң бригадазы-биле соцналистиг чарыштыг. Олар күш-ажылчы маргылдаазын ай, квартал санында түүнээр. Аңаа илереттинген мурнакчыларның аргадуржулгазын өскелерге иелтередип тарадыр. Боттарының ынак мергежилиниң чажыттарын аныяктарга харам чокка дамчыдып берип келген дагдыныкчыларга Борис Куулар, Александр Шаравин болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырын болур.

Чаңгыс кижи дег, бир дем-ниг ажылдап турар бригаданың кежигүннериниң аразында планнаг даалгазын ажыр күүседип келген мурнакчылар хөй. Хоочун тудугжулар Мария Васильева, Хеймер-оол Опа, Василий Михайлов ай квартал планын доктаамал 110-120 хуу күүседип келгеннер.

Коммунист М. Шиповаленконуң удурткан коллективниң чедишкиниг ажылжинге бригада чөвүлелиниң (удуртукчузу М. Васильева) киирген үлүү улуг. Оларның ажылынын угланышкыны — чаа арга-дуржулганы иептередип тарадыры база чылдаган чок черге ажыл шагы үзер корукту болдурбазы. Ажылдан озалдаар, ийи-чаңгыс кижилер биле шыңгыы чугааны чөвүлелдиң хуралынга кылыры барык чаңчыл апарган. Ук бригаданың кежигүннери бар арга-журлавырларны чогумчалыг ажыглаг турган, ажылдың ажыктыг чоруун бедиткеш, хүн бүрүүнүң планнаг онаалдаларын ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдавышаан.

Ада-чүрттүн Улуг даймынынын киржикчизи, тайбын күш-ажылдың шалыпчызы Михаил Данилович Шиповаленконуң мурнакчы бригадазы СЭКП ТК-ның Төлевилелин чүүлдүгзүнүн детківишаан, партиянын XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш бо хүннерде улам шудургу ажылдап турар.

М. ОНДАР.

ДИРИЛГЕН КИЖИ

Тыва эки турачы аттыг эскадронуң даймычылары фронтуже киреринің журнуу чарында Муром болгаш Коеров хоорайларга даймычы өөредилгени эрттирип турганнар.

Бир-ле катап капитан Кечил-оолду штабка кыйгырты берген.

— Силериң даймычыларыңар аңг мунуп билир бе, эш капитан?—деп, полковник айтырган. Оон айтырыынга капитан таарышпаан, тыва даймычыларның аттка эрес-кашпагайының дугайында штабтың офицерлери шуптуу эки билирлер-ле болгай. Ынчангаш ол:

— Мээң даймычыларым аатты эки мунуп билир, эш полковник—деп, капитан шала ширин харылаан.

— Моолдан эмдик аттар келген чүве. Оларны даймычыларыңарга өөредип көрбес силер бе, эш капитан—деп, сүмелей варак чугаалаан.

— Дыңнадым, эш полковник!—дээш, ёзулаваш, ол дашкаар үне берген.

Капитан Кечил-оол штабтан чедип келгеш, бодунуң даймычыларын чыып алган.

— Моолдан келген эмдик аттар бар. Ону эртен өөредир бис. Чаңгыс-даа кижи аттан аңдарлын болбас эвес бе! Даймычы даалга-дыр. Чаваа аттар биске херек оолдар-деп чагаан.

Эртенинде тыва даймычылар баглап алган киженнеривисте эмдик аттарны киженнээш, эзертээш өөредип эгелээннер. Кажан эмдик аттарны оолдар мунуптарга, ийи холун өөрү көдүрүпкеш, карак-кулак чок халып, хөлчок мөөн турган. Оолдар аттың дынын быжыг туткаш, ийи буттарын эзеңгилерге дыңыг хере денкеш, аңдарылбайн турганнар. Бир канчангаш көөрге, эки турачы кыстардан Сынаа эмдик аатты мунупкан баа эстедип турган.

Тыва даймычылар аттарны өөредип турда, штабтың офицерлери болгаш өске-даа кижилер көрүп, тыва даймычылардың эрестиин кайгап, аразында чугаалажып турганнар. Орта улуг сержант Ооржак Комбуй ооа шылгараан. Айтырыг салып турган полковник Кечил-оолду куспактап, хөлчок амырап, четтиргенин илереткен.

Тыва эки турачыларның даймычы белеткели, өөредилгези доозулган. Даймычы шылгалданы эртип, орта эки түүнелди көргүзүп, шылгарап үнгеннер.

Капитан Кечил-оолга командылаткан тыва эки турачы аттыг эскадрон Украинаның бирги фронтузунуң алдарлыг 8-ки гвардейжи дивизиязының составынга бактап кирген. Оларның бир дугаарги тулчуушкунну Деражно суурдан эгелээн.

Гвардейжи улуг сержант Комбуй Ооржак улуг лейтенант Сат Бүрзекейниң пулемет взводунга турган. Улуг сержант Комбуй, ооң дугаалакчызы ооа даймычы Часыгбай олар, даймынның халдап кирер черинге пулеметтер салгаш, манап чытканнар. Үр-даа болбаанда фашистер оларже атакалааш турупканнар. Эки турачылар немецтерни пулемёду-биле үзектел чок боолап-ла эгелээннер...

Тыва эки турачылар өске даймычылар-биле кады эрес-дидим тулчуп турган, немец-фашистерден Деражно суурну хосташкан.

Ровно, Луцк, Дубно хоорайларны хосталарынга улуг сержант Комбуй эрес киришкеш, сөөлүнде аар балыглаткан болгаш госпитальче ону эмнеедири-биле алгаш барган. Өөрү ону өлген деп бодаваннар. Чүге дээрге ооң мага-боду тывылбайн барган. Ынчангаш тыва эки турачылардың командылаа чери улуг сержант Ооржак Комбуйны өлген деп санаваш, ооң аал-оранынче олгенинің дугайында бижикти чорудупкан...

Бир катап Кызылга майор Лопсан-Балдан душ болуп улуг сержант Комбуй Ооржакка ужуражы берген:

— Па! Өлген кижи баа дирлип көөр чүве-дир аа. Чоп сени даймы шелуунге маадырлыы-биле өлген деп эки турачы эш-өөрүң чугаалап келчик —деп девиден айтырган.

Ынчан Комбуй чүвениң ужур-чөлүн майорга тайылбырлап берген. Ону дыңнаваш, майор мынча дээн:

— Дораан чаныр көр, Комбуй. Ада-оранды, ада-иеңе сени өлген деп билген улус чүве. Ат болган-дыр. Өлген кижи дирлип көөрге өөрүүр-ле ыйнаан.

Улуг сержант Комбуй Ооржак Чаданада ада-чезинге дириг ээп чаныр келген. Оон шериг хойлениинде Ада-чүрттүн Улуг даймынының орденни болгаш Алдар орденниң ийиги чергези, хөй санныг медальдар бар болганын чон магадап көрген. Комбуйнуң дириг ээп чедип келгенин бүгү сумунуң чону дыңнаваш, аттыг, чадаг кээп ужуражыр турганнар.

Оон бөгө үжен беш чыл эткен. Бо үениң дургузунда Комбуй Ооржак тайбын күш-ажылдың даймычызы болуп ак-сеткилдиг ажылдап келген. Ол милиция органнарынга ур-үениң дургузунда ажылдап, майор дужаалга четкен. Ол ышкаш «Милициянын тергиини»—деп хөрек демдээ-биле база шаңнаткан.

Амгы үеде Ооржак Чекенеевич пенсионер. Ынчала-даа күш-ажылдың солдады болуп артышаан, чонкуң мурнунга барган болуп чоруур. Солдат кеззеде солдат деп чүве ол дийин.

С. ДЕЛГЕР.

ФОТОКОРРЕСПОНДЕНТ

1927 чылда «Рабочая Москва» солун чурук тырттырар корреспондентиниң өөренирчизи он сес харлыг Алексей Межуевтиң баштайгы чуруктарын парлаан. Оон соонда Межуевтиң бүгү амыдыралы чурук тырттырары-биле сырый холбашкан.

Даймын чылдарының мурнунда-ла Александр Михайлович Межуев СЭТА-ның корреспондентизи апарган. 1941 чылдың июнь 22-де ол Туишин аэродромунче чорупкан. Аңаа рекордтуг ужудуушкун болур деп турган. Ынчангаш оон чуруктар тырттырып алырын аңаа даваскан турган. Орук ара ол СЭТА-ның фотохрониказынга каре бергеш, даймынның эгелээнин билип алгач. Ол дынадыг оон чогаадыкчы планын каш чыл дургузунда үндезнин-биле өскерткен. Мындыг чөрүк миллион-миллион совет кижилерге база таварышкан.

Даймынның баштайгы хүниериниде Москванын бүгү-ле албан черлери, ылангыя СЭТА-ның фотохрониказы шериг байдалче кирген. Аңаа шериг корреспондентилериниң далай болгаш армия деп ийи бөлүүн дораан-на тургускан. Межуев далай флодунга ажылдаар болган. Аныяк оол шериг хүлээлгезин Балтий флодунга «Марат», «Октябрь революциязы» - дээр линкориларга, а Оожум океан-флодунга суг аданың хемезинге эрткен. Бо удаада Балтий Флодунга шерингник тускай корреспондентизи болуп ол чеде берген.

Алексей Михайлович далай шериглери-биле даймынны походтарже үнүп, оларнынбиле айыылдыг, халаптыг үүлезин деңге үлежип, флоттун ужудукчуларын болгаш чадаг шериглерни чурукка тыттырып ап турган.

Даймының чартык чылы эртканде А. М. Межуевти Балтий флодунга быжыглаан. Ол Таллин болгаш Ленинградтың камгалалын, Ханко чартык ортулукка гитлержилер-биле тулчуушкуннарны, Эзель ортулукка шериг-далай ужудукчуларын чурукка тырттырыгаан.

1942 чылдың январьда А. М. Межуев Кара-Далай флодунга чеде берген. Севастополь болгаш Керчьниң тоолчугу камгалалынга, Новороссийск дээш шаап халдаашкынга, «Бичин чер» тулчуушкуннарынга, Крымны хосталарынга болгаш өске-даа немец-фашистиг эжелекчилер-биле демиселге Совет Армиянын болгаш Шериг-далай Флодунуң сегиржип алышкынаарынга ол идепкейлиг киришкен. Ол-ла бүгү болуушкуннар Ада-чүрттүн Улуг даймынының фототөөгүзүнге А. М. Межуевтиң ачызында мөңгеде артын калган.

Төрээн чүрт фронтучу фотокорреспондентиниң маадырлыг ажыл-ижинин үш орденнер болгаш он үш медальдар-биле демделээн.

ЧУРУКТА: фотокорреспондент Алексей Михайлович Межуев.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

ОЛУЙ-СОЛУЙ УЖУП ТУРЛАР

Совет чүрттүн оолдары
«Союзтарын» муңгулапкаш,
Октаргайның делгеминче
Олуй-солуй чаржып турлар.
Космосту штурмиаан,
Коргуш билбес эрес эрлер
Салган соруун күүседип
кааш,
Чаныр келди, уткуп тур бис.
Депшилгевис чоргааралы
Делегейде сурагжыды.
Өөрүшкүвүс чүректерде
Өрт ышкаш хөрлээледи.
Дагның дүгүн, кобальтыны
Дарганнашкан тыва кижи
Хей-аът кирген үлүү ында
Херел болуп чырып туру.
Күзел кижээ чалгын болур,
Хүнү келир, Тыва оглу
Космонавчы маадырларның
Кокпазынга дидим ужар.

С. КУУЛАР.

ДОЛУ КҮШ-БИЛЕ

КЫЗЫЛ ТУКТУГ КИЕВ ШЕРИГ ОКРУГУ. Чыглырының медээзи эдипкен. Батальонуңуң командири гвардейжи капитан В. Ищук секундомеринче көрүп каан турган. Гвардейжи капитан Ю. Раззоренов биле гвардейжи улуг лейтенант В. Махровтуң командылаан роталарының даймычылары шалыпкын чыскаалып эгелээн. Өөредилге чылының бүдүүзүнде батальонуңуң - хуудa составы СЭКП-ниң XXVI съездизин тергиин эки көргүзүглерлиг уткуур социалистиг хүлээлгелерни алган. Ылангыя кезектерин даймычы байдалга тургузарының нормалыг үезин 10-12 хуу кызырарын шиитпирлээн. Бөгүнгү эрткен өөредилгеге гвардейжилер салган сорулгазын күүседир чоокшулай бергеннер.

Өөредилге хүүнүн түүнелдерин батальонуңуң командири үндүрүп турган, гвардейжи капитан Ю. Раззореновтуң командылаан ротазының даймычыларының шын, бир демниг ажылдаанын демделээн.

С. ДУБРАВИН.

МААДЫРЛАР ДАА

МАР-ның Баянулгий аймакта казак чогаалчылар амгы моол литератураның хөгжүлдезинге төлептиг үлүүн киирип келген. Аныяк, талантылыг казак чогаалчы О. Солдатханның «Маадырлар даа» деп чечен чугаазы улусчу революцияның үезинде моол араттарның аас-кежиктиг амыдыралы дээш амы-тынын харам чокка берген эрес-маадыр кызыл шериглер дугайында тоожуп турар.

Дыштанылга үезинде, үр-ле барбаным төрээн черимче чаныр ордум. Ында-мында куштарным тааланчыг аллгалары, хорагай дег делгем хову, кыңгырткайдыр аккан дамырактар болгаш уран танцылар дег, чайганган хадынар — шуптуда менээ эргим болгаш өөрүшкүлүг. Ховунуң амданныг арыг агаарын хөрек долдур тынын чор мен. Майдажал биле Акшок аразында карак четпес калбак шынаала төрүттүнген черимге дыка-ла келиксээн мен. Ында өөт-сиген албек, мал-маган эндерик. Ынчангаш бо черлерге дөртен хире аалдар үжен муң мал-маганы-биле чайлаар, кыштаар турган. Бо делгем шынаага чээрби чылдарда генерал Бакичиниң муң-муң ак дээрбечилери чаштын чорун турган чүве деп кырганнар чугаалажыр.

Бистиң аалывыс чылын-на маңаа кыштаар. Дуу ол дагны чүге ынчаар адаарын кыргаш Айдар-гуайдан база айтырарла болган-дыр...

Кажан хүн барын чүктүң дагларын ажа бергенде, өөвүске чедип келдим. Бир-ле дугаарында мени бөрү тудар, ак холдуг ыдывыс уткуду. Ооң соонда бичии дунмаларым халчын орлар. Оларның мурнунда мээң эн-не ынак дунмам Игилик маңнап чор. Мен аңдымдан дүже халаш, аңаа уткуштур маңнаптым. Ол ужуражылга өөрүшкүлүг-ле болган.

Кежээликтей Айдар-гуай-биле Маадырлар даанче чоруптувус. Ында хойларны аалче дозун киирер, ооң кадында ол дагның адының канчап тыптын келгенин кырган-ачам менээ чугаалап бээрин аазаан кижи. Ол бисте эн-не хүндүлүг кырганнарның бирээзи. Бодунуң чүрттап эрткен үезинде ажыг човулаңны-даа, өөрүшкү-маңнайны-да көрген. Ол солун төөгүлерни чугаалай бээрге, кижи ооң салдыкпайн баар. Айдар-гуай хөөр чоогунда өшкүлерни даштар-биле дажап сывырыпкаш, бодунуң чугаазын эгелей берди:

— Бо дээрге ыдыктыг черле болгай, оглум! Чүге дизе, маңаа хөй-ле эрес-дидим кижилериниң арыг ханы төгүлген, ынчан чээрби харлыг турдум. Аалывыс күзегже көжүп келген. Хенертен Акшок артындан кымыскаяк дег, ак гвардейжилер сөктүп-ле эгелээн. Олар араттарның мал-маганын хуваап, дээрбеден ап, удурлаалган кижилерни өлүрүп, чараш кыстарны күштеп-чазарлап турун берген. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бистиң черни көргүнчүг ажыг-човулаң шыва апкан. Ындыг-даа болза ол үр болбаан. Тиилеттирбес кызыл тугун бедик туткан Хасбатор биле Байкаловка баштаткан моол, совет кызыл шериглер чедип келген. Ынчан хан төгүүшкүнүүт, кадыг берге тулчуушкуннар эгелээн. Акшоктун арыг көк дээринде булут безин чок. Арыг агаар дарызыг чыт-биле хөлушкан. Шыныг херек дээш тулчууру-биле бистиң чернин араттары кызылдарга катчы берген.

Актар хөй-ле турду. Ынчангаш тулчуушкуннар узамдыгып, хүнзээректиг күс соок кыш-биле солчу берген. Кыштың баштайгы хүниериниң бирээзинде эрес-дидим полковникке, ооң адын Олег дээр ышкаш чүве, баштаткан орус кызыл отряд бо даггa - хенертен дайынныларга бүзээдинкен. Бистиң шериглеривис ботботтарындан ырак, ангы-аңгы черлерге тулчуп турган. Оон уламынган кызыл отрядка өскээртен дуза кээри чөгенчиг апарган. Ынчангаш полковник бодунуң даймычыларынга дайынның дээрбээнден оларның кошкак талазындан дан бажында чаза булган үнерин дужааган. Кызыл армейжилер күчүлүг «ура»—биле шаап халдап киришкен. Бодунуң мурнунга маңнап орган солдаттың хенертен барып ушканын эскерип кааш, ону чаасканнарзын кагбазы-биле полковник ооң чанынга чыда дүшкен. Бүзээлелге ийи даймычы база кире берген. Ынчан полковник оларже алгырган:

— Оолдар, хаанын сөөлгү дамдызынга чедир, октун сөөлгүзүнге чедир тулчуулунар!

Даг бажынын таарымчалыг черин онгуланган, кызыл шериглер кежээге чедир ийи чүс ажыг ак дээрбечилерни чок кылып узуткаан. Актар бүгү күжүн чыгаш, шиитпирлиг шаап халдаан. Бүш аргажок деп өвес болган. Бистиң даймычыларывыс маадырлыыбиле өлгеннер.

Хүннүн ажары-биле калы эрес-маадыр орус даймычылар ынчаар мөңге үйгүже «чоруй» барганнар. Олар ам бо хөөрде чыдарлар. Боттарының Төрээн чүртүн, аваларын, аңаларын, кадайларын, ажы-төлүн каргаш, бистиң бөгүнгү аас-кежиктиг амыдыралывыс, төрээн черивис дээш амы-тынын берген маадырларга алдар кылдыр бо дагны «Маадырлар даа» деп чон адай берген. Бис барык дөртен чыл дургузунда бо дагның чоогунга чүрттап келдивис. Тайбын, аас-кежиктиг чүрттап чор бис—дээш, Айдар-гуай уламчылады: — Эрес-маадыр кызыл шериглерниң турасказалын ыдыктыыбиле камнап, чор бис. Ховунуң дириг чечектери кезээде оон ыраар эвес.

Элээн каш хонуктар эрткенде, ынак дунмам Игилик-биле Маадырларның даанга чорудувус. Игилик аңы-бүрү өөнүг даштар чыын дилеп турда, мен кызыл-шериглерниң хөөрүнге мөгейип каары-биле ыраар базыптым. Хенертен дунмам маңнап келгеш, ладарып калган хола көргүскеш:

— Бо чүү деп чоор, акый—деп айтырды.

— Ол болза боо огунуң холазы-дыр.

—Ам ону адып болбас чүве бе?

— Ийе, хоржок. Адып болбас. Оон биске хөрээ чүү боор.

— Бо дээрге багай ат ышкажыл, але. Ынчаарга оон-биле ойнавас мен—деп, чугаалаваш, дунмам холаны ынаарла ырадыр шывадан чорудунту...

ЧАҢЧЫЛ АПАРГАН

УКРАИН ССР. Ровно хоорайны немец-фашистиг эжелекчилерден хосталарынга Совет Армия, ылаңгыя ракетчиктер болгаш артиллеристер улуг үлүүн киирген. Ол ышкаш Ровнону хостажырынга тыва эки турачыларның эрес-маадырлыг болганын билир бис.

Ровно областында Совет Армиянын хүрээлениинче келдирткеннерни байырлыг байдалбиле удээри барык чаңчыл апарган. Бо чылын шериглиг ыдыктыг хүлээлгезинче келдирткеннер-биле Ровно хоорайның үлетпүр будурулгезинің мурнакчылары, Ада-чүрттүң Улуг даймынының хоочуннары ужуражып, чүве чугаалаанар. Ол ышкаш шериг баар оолдарга иелери Төрээн чүртүнүн мурнунга шынчы бараан болуруп чагаанар, а чалыы кыстар келир үеним даймычыларынга дириг чечектерни тывысканнар.

ЧУРУКТА: шериг баар оолдар-биле Москвадан Берлин чедир тулчушкан, хоовун артиллерист, амгы үеде курлавырда полковник, Совет Эвелелиниң Маадыры Михаил Семенович Синькованың чугаалажып орары.

П. ЗДОРОВИЛОНУҢ фотозу.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкында

ЧЕМИШЧИТКЕН ЧЕРНИҢ БЕРИМЧЕЗИ

«Көдээ ажыл-агыйга агрохимия албаныың ролюн болгаш минералдыг чемишчидилгелерни, чугай материалдарын, үнүштер камгалалының химиктиг чүүлдерин ажыглаарының үре-түннелдии дээш ооң харыысалгазын бедидер».

(«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүдезиниң кол угланыышкынарының» төлевилелиндеп).

Марий АССР-те шөлдериң үнүш-дүжүткүрүн бедидери дээш демиселге чер ажылдыгларның ынаныштыг эвилелчизи агрохимия албаны болу берген. Ооң ажылының ажыктыын ылангыя Медведевск районуң чижээнден көрүп болур. Ында ажыл-агыйлар беш чыл дургузында тараа культураларының дүжүттүүн гектардан 21 центнерден 25 центнер чедир көдүрген.

Районуң агрохимия албаны колхозтарның болгаш совхозтарның минералдыг чемишчидилгелер-биле үгле төнчүттүнген хандырылгазын бодунга алган эвес, харын хөрзүнүң үнүш-дүжүткүрүн, бүгү культураларга чемишчидилгелерни өй-тап хемчээл-биле төгерин доктаамал контрольдаарын хандырган.

Ол ажылды чер-черге Суртовтуң болгаш Малоречишкиниң ажыл-агыйлар аразының ийи агрохимпунктузу боттанып турар. Оларның эргелинде — минералдыг чемишчидилгелер шыгжаар складтар, самолет хонар-ужуп үнер быжыг шывыглыг дилиндектер бар. Чемишчидилгелерни черге чогуур норма ёзугаар төгериниң бүгү ажылдарын агрохимиктер күүседип турар.

Ында шөлдериң кужуру хөй болуп турар. Оларга чемишчидилге төгер чорук—сугже элезин уруп турганы-биле дөмей, ажык чок. Ынчангаш агрохимиктер ол шөлдерге хоюг чугайны аңдере төккеш, хамыктың мурнунда кужурук чидирип ап турар. Ооң соонда хөрзүн карталарына үндезилээш, шөл бүрүзүнге чемишчидилге төгериниң өй-тап хемчээлин тодарадып алыр. Ол үеде чемишчидилгени шөлге канчаар төгерин база барымдаалап көөр. Дүжүлганын көргүскениннен алырга, үрезинни чаштырар үеде чемишчидилгени ооң-биле кады одуруглай төгер болза, эн-не улуг беримчелер болуру ылаңгыя. Үнүштер үнүп келгенде олардың дөзүнге чемгерилге кылырга база оныа ажыктыг болуп турар. Ол ийи арганың кайызын-даа Медведевскиниң колхозтарында болгаш совхозтарында чедишкининг ажыглап турар. Ооң ачызы-биле хөрзүнге төккен чемиштиг бүдүмелдин килограмм бүрүзү ортумаа-биле беш килограмм, а эң дээре ажыл-агыйларга — он килограмм чедир тараазы берип турар. Чижээ, «Суртовский» совхозка дөрт чыл мурнунда тарааның дүжүү гектардан 16—17 центнерден ашпайн турган, а ам оны 32—33 центнер чедирген.

Алыр дүжүттү баш удур тодарадыр чорук сөөлгү чылларда улам-на калбаа-биле нептерээн. Планнаттынган дүжүттү алыры-биле хөрзүнге чемишчидилгелер төгеринин керээлерин агрохимтөп ажыл-агыйлар-биле чарып турар. Ол чорук көдээ ажыл-агый культураларының үгле турум дүжүдүн алырын хандырып турар эвес, харын-даа үрезиннериң хөрзүниң болбазырадырына үнер чарыгдалдарын дыка улуг камналгазын берип турар дээрзин дүржүлга көргүскен.

Техниктиг херекселдерни хөй-биле мөөңнээни, оларны калбаа-биле ажыглаарының болдунар аргазы, эң-не камналгалыг технологтуг схемаларны ажыглаары, доктаамал мергежилдиг кадрлар — ол бүгү үүлдер чер ажылдыглар-биле демнежип турган, ук районуң тараа культураларының дүжүдүнүн талазы-биле автономнуг республикага бирги черже үндүрениин болдунар аргазын Медведевскиниң агрохимиктериңе берген.

— Дүжүттүг чорукту бедиериниң кайы хире улуг курлавырлары кара хөрзүнүг эвес зонаның ажыл-агыйларында барыл дээрзиниң дугайын Медведевск районга чемишчидилгелерни мергежилдиг ажыглаанының дүржүлгазы тодаргай хереченлеп турар — деп, Марий АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы Б. Белоусов СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында чугаалаан.— Бистиң черлеривиске гектардан 25—30 центнер тарааны алыры берге, ынчалза-даа боттанып болур херек. Бис он бирги беш чылда ону чедип алырыңа шуут чоокшулаар сорулганы мурнувуста салып алган бис. Ол сорулга-биле колхозтарның болгаш совхозтарың шөлдериниң үнүш-дүжүткүрүн улам ынай көвүдедир талазы-биле организастыг база агротехниктиг хемчеглериң комплекизи республикада ажылдап кылган болгаш боттандырып турар. Медведевскиниң чер ажылдыгларының дүржүлгазын ажыл-агыйлар ажыглай берген. Черчерде тургускулаан агротехника бөлүүмнеринде, а ол ышкаш республиканың механизаторларының, радио-телевидение школазының кичээлдериңде ону калбаа-биле өөренип турар.

Чер ажылының агрохимиктиг баазазы дыка калбарып турар. Республикага агрохимия албаныың четкилерни тургузары дараазында беш чылда бүгүнү-биле доозулган турар. Ылангыя үнүш-дүжүткүр чоруктуң даныыр черлери болур ажыл-агыйлар аразының чаа агрохимпунктулары ажыттынып турар.

Келир чылдың дүжүдүнге эки баазаны тургузып турар. Шөлдерже ийи миллион тонна органиктиг чемишчидилгени сөөртүп төгериниң талазы-биле шалыпчы беш ай ам республикада хайныышкыныыг чоруп турар. Чазын ажыглаары-биле четчир санныг минералдыг чемишчидилгени сөөртүп эккеп алган. Анаа чемишчидилгелер болур — калийлиг база фосфорлуг чемишчидилгелер-биле чергелештир — онза ажыктыг комплекстиг суук чемишчидилгелерни болгаш суг чок аммиакты курлавырлап алган, оларны мурнунда республикага ажыглавайн турган. Ол бүгү үүлдер тараа болгаш өскеда культураларның дүжүттүн дыка улгаттырарына дузалаар.

Л. КОНОРЕВ,
СЭТА-ның корр.

Йошкар-Ола.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Индияга албанның найыралчы аян-чоруун делегейниң хөй-ниитизи кайгамчык улуг кичээнгей-биле хайгаарап келген. ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразынга найыралдың болгаш йады ажылдажылганың харылзааларын улам ыңай хөгжүдеринге-даа, Азияга база бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга-даа бо аян-чоруктуң аажок улуг, алызындан төвүлүг ужур-дузалыын солуннарның тайылбырларында, сураглыг ажылдакчыларның чугааларында онзалап демдеглеп турар.

Совет президентиниң аян-чоруу үгле Азияга тайбыңның аян-чоруу болуп, бистин ийи чуртувустуң кады ажылдажылгазынга чаа үе-чаданы ажыктан эвес, ол харын делегейге база аажок улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге бүгү-ниити тайбыны быжыглаарынга болгаш делегей харылзааларын кадыкшыдарынга идиг бээр деп, Индияның «Трибюн» солуну айыткан.

Тайбын болгаш совет-индий-найыралчы харылзааларны калбартыр дээш демиселге Совет күрүнеңиң удуртукчузунуң хууда улуг салыышкынын демдеглевишаан, ол солун Л. И. Брежнев — амгы үениң күрүне болгаш политика талазы-биле шылгарангай ажылдакчызы-дыр деп бижээн. Тайбын дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш кады ажылдажылга дээш могаг билбес демиселчи болганы-биле делегейде бүгү-ниити хүлээл көрүүшкүнү ол чедип алган. Индияга хамаарыштыр совет политиканың архитектору база ол болуп турар деп, ол солун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Индияга албаниы найыралчы аян-чоруунуң түннелдери үгле Индияның эвес, харын бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң кол кичээнгейинде турар. Аян-чоруктуң түннелдери, ССРЭ-ниң тайбыңга ынак чаа болгаш боттуг саналдары бо хүннерде индий парлалганын кол темазы болу берген. «Персид мугулдурунга тайбыны хандырар талазы-биле чугула планны Л. И. Брежнев көдүрген—деп, индий «Хиндустан таймс» солун бижээн.— Ол план ук девискээрге даштыкы шериг баазаларын болгаш ядролуг чепсекти тургузарындан өйталаарын, девискээрниң чурттарынга удур күштү ажыглаарындан өйталаарын болгаш каяа-даа каттышпастың ёзу-чурумун хүндүлээрин көрүп турар». «Ден эргелиг киржикчилери Персид мугулдурунуң күрүнелери база болган турар ужурлуг пунктуларның тус бүрүзүнүң талазы-биле дугуржулгалар улустарның амыдыралы эрге-ажыктарынга таарышкан болгаш оларның хамаарышпас бот-эргелерин база айыыл чок чоруун идегелдиг магадылаан турар ийик деп билиишкинни совет удуртукчу берген» деп, база бир өске индий «Нэшнл геральд» солун айыткан. Чаа совет инициативалар Совет чурттун тайбыңга хандыышылдыының, деректи моон соңгаар-даа тайбыны быжыглаарынче, бүгү чурттарның болгаш улустарның хамаарышпас чоруун база бот-эргеин хандырарынче утландыр чорудар деп ССРЭ-ниң шиитпирлиниң бүзүрелдиг херечизи-дир деп, парлалга онзалап демдеглеп турар.

«ССРЭ-ниң даштыкы политиказының дээди эчис сорулгазы планетага быжыг тайбынны хандырары болур, ынчангаш ол чорук Л. И. Брежневтиң Индияга аян-чоруунуң үезинде бүгү күш-биле база дагыы илергейлеттинди — деп, ГДР-ниң «Нойес дойчланд» солуну демдеглээн. — Индий парламентиге совет удуртукчуның чугаазы, делегейниң чугула айтырыгларын дугайты ССРЭ-ниң туружун ооң аказ тайылбырлааны болгаш Персид мугулдурунуң девискээрниге тайбыны база айыыл чок чорукту доктаадып тургузарынче утланган саналды көдүргени, социализм биле тайбын чарылбас тудуш холбаалыг дээрзин бадыткаан алызындан кайгамчыктыг болуушкун-дур».

Л. И. Брежневтиң Индияга аян-чоруунун чаагай түннелдерин тайбыңга ынак болгаш депшилгелиг бүгү улустар-биле кады бистиң чуртувустун хөй-ниитизи бедин-биле үнелеп, ол түннелдерге изиг байыр чедирип турар деп, Моол Арат Республиканың «Үнэн» солуну бижээн. Ол аян-чорук, чаа совет инициативалар — бүгүниин тайбыны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга улуг салыышкын-дыр. АКШ-тың, НАТО-нуң болгаш пекинчи гегемонистериңиң соксаал чок чөнгээлээшкиниериниң уржуу-биле делегей байдалы нарыдаан болгаш Азияда, чер бөмбүрзээниң чонунуң деңнеңиңде хөйү чурттап турар девискээрде, айыыл чок болгаш оожургалдыг болур чорукка дорт кыжаныышкын тыптып келген амгы мындыг үеде тайбыңче болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарыңче ССРЭ база дагыы быжыы-биле көрүстү деп, ол моол солун айыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң Индия Республикага албан хуузунуң найыралчы төвүлүг аян-чоруунуң түннелдерин бо хүннерде болгар «Работническо дело», сирия «Альбаас», балгасий «Имунгу вавуав», швед «Свенска Дагбладет», барыын-герман «Унзере пайт», испан «Панс», англи «Морнинг стар», америк «Вашингтон пас» солуннар болгаш массалыг информацианың өске-даа органнары чырыдып бижип, тайылбырлап турар.

(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМНИҢ ИДЕАЛДАРЫН КАМГАЛАП ТУРАР

БАРШАВА. (СЭТА). «Польша социалистиг дем каттыжылгазының быжыг звенозу болуп келген, болуп турар болгаш болур-даа» деп эгелиг үүлдү «Жолнеж вольности» солун парлаан. Варшава Керээзинин киржикчилери чурттарның партия болгаш күрүне ажылдакчыларының ужуражыышкынының түннелдериңе ол үүлдү тураскааткан.

Польшада байдалды Москва ужуражыышкынының киржикчилериниң партийжи ажыктажыт чок чоруктун ёзузунга болгаш байдалынга үнелен көргенин Польшада бүрүн бириишкин-биле болгаш деткимче-биле уткаан деп ол үүлде онзалап демдеглээн. Акыдунма Польшаның коммунистери, ажылчын ангызы болгаш ажылчы чоннары тургустунган бергелерни ажып эртип, чуртунуң социалистиг оруктап улам-ынай хөгжүлдезин хандырып шыдаар дээрзиңе бүзүрелин социалистиг күрүнелериниң удуртукчу ажылдакчылары илергейлээн. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязынга баштаткан польша улустун мерген угаанныынга, патриотизминге, социализмиин идеалдарынга шынчыынга ханы индегел шак ынчаар илергейлеттинген. ПКАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня баштаан Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы болгаш ооң удуртулгазы ханы бергелерни ажып эртериниң чорудулгазын шиитпирлиг удуртун турар.

Польшада байдалдың экижири Европа дипке тайбыңга болгаш айыыл чок чоруккa, бүгү делегейге чавырлыышкынны камгалаарынга болгаш ханыладыныңа чүгула ужур-дузалыг болур деп солуниуп чүүлүнде демдеглээн. Чүгле социалистиг Польша делгей ареназынга хүндүткелдиг болгаш авторитеттиг болур дээрзин онзалап айтыр херек.

Социалистиг дем каттыжылгазының айыыл чок чоруунга, Варшава Керээзиниң камгалал сорулгаларын дээштиг күүседиринге Польша чугула ужурдузалыг деп, солун демдеглээн. Совет Эвилелинден Герман Демократтыг Республикаже дорт оруктар болгаш харылзаа шугумнары Польшаны дамчаан болуп турар. Шериг-политиктиг ийи ангы системаларны ангылаан шугумнуң тылында Польша туруп турар. Ынчангаш империалистиг күштерниң социалистиг Польшага хамаарыштыр планнарын, бодалдарын болгаш угланыышкынларын херекке албас чорук дыка айыылдыг болур.

Ооң-биле холбаштыр Польшада байдалга хамаарыштыр сагыш човаашкынын акы-дуюма социалистиг чуртар илергейлевейн барып шыдавас турган, чүге дээрге көнтрреволюстуг кыжаныышкынның элементилери херек кырында бар болган.

Чаартылганың чорудулгазы, экономиктиг реформалар, профэвилел шимчээшкининге чаартылгалар эргежок чугула деп, партия, бүгү патриоттар, поляктарның эң хөй нуруузу санап турар. Политиктиг үрегдээшкиннери, анархияны, сандараашкынны болдурбазы, социалистиг оруктан Польшаны чайладыр дээн кандыг-даа орааллажыышкыннарны шиитпирлиг сый ылаары негеттинин турар. Ол дээрге бүгү польша улустуң чайгылыш чок тура-соруу-дур. Ол дээрге Польша күрүнезиниң эргежыктарының негелдези-дир.

Дыка берге үени ам чурттап эртип турар-дыр бис деп, ол солун уламчылап бижээн. Частырыларны болгаш оларның уржуктарын чайладыры бистин күштериниси эн улуг хемчээлге мобилизастаарын негеп турар. Акы-дуюма социалистиг чурттар, хамыктың мурнунда Совет Эвилели дээштиг дузаламчыны Польшага көргүскен. Ол дузаламчының хемчээли дыка улуг болгаш амгы үе-чадада Польшага эргежок чугула болуп турар.

Барыын чүк чурттарында политиктиг кол үрегдекчи төптер Польшада байдалды хажыдып, социалистиг тургузугну нугулдеп, Польша Улус Республикада байдалды баксырадырын орааллажып келген болгаш орааллажып-даа турар.

Социалистиг дем каттыжылгазының быжыг болгаш идеелдиг звенозу болуп келген болгаш болуп-даа турар бис, моон соңгаар-даа болур бис деп, солун бүзүрелдин-биле бижээн. Социалистиг дем каттыжылгазы хамаарышпас чорукту польша улуска берген, дайынга үрелген чуртту катап тургузарынга, чоптуг кызыгаарларны катап доктаадырынга, чуруттун камгаланыр аргазын быжыглаарынга дузалаан. Социалистиг дем каттыжылгазы поляктарның амгы болгаш келир үеде салгакчыларының тайбын, аас-кежиктиг аммыдыралының идеелдиг магадылалы болуп турар.

Совет көдээниң кижилери

ХАРЫЫСАЛГАЛЫЫНДАН

Төрге сөөрткен МТЗ-82 трактор совхоз конторазының чанынга келгеш, тура дүштү. Ооң башкарыкчызы кашпагайы аажок дүже халааш, контораже угланты.

— Бодунуң беш чыл планыл хуусаа бетинде күүсеткен, район Совединиң депутады Дмитрий Кол ол-дур — деп, Адыр-Кежиг көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы А. Ш. Амбаржи чугаалай-дыр . Ол мурнакчы механизатор-биле ужуражы бердим. Ажыл-ижиниң чедишкиннериниң дугайын чугаалап бээрин Дмитрий Колдан дилээримге, ол мактаныр хөөн чок мынча диди:

— Өскелерден ылгалыр чүвем чок ийин. Хүлээнген ажылымны күүседип турар — бола.

Чугаакыр эвес механизатор шыпын чугаалаан-дыр дээрзиңе каш хонук иштинде ооң ажылы-биле танышып турган, бүзүредим. Хамык-ла чүвениң чаныды ооң бот-харыысалгалыында-дыр. Дмитрий Киниейовичиге кандыг-даа ажыл дазырга, ол ону ак сеткилдиг-биле ыяк кылдыр, ылаптыг күүседир. Ажылче эртен эрте үнер. ооң орай кежээ ээп келир. Чер андарганда агротехниканың дүрүмнерин ылаптыг сагыыр, оорганавас, кыдыра кылбас, шуптузун бир дески чардырар. Тараа ажаганда черге чангыс мажак-даа арттырбас. Мал чеми сөөрткенде орук-чирик берге-даа болза, Дмитрий Киниейович ооң чангыс тудум хиреңи безин кагбас.

Сөөлгү үш чылда Дмитрий Киниейовичниин бүдүрүлгечи көргүзүглери мындыг болган: 1977 чылда планын 114 хуу, 1978 чылда — 105.7 хуу, а 1979 чылда — 107.2 хуу боттатандырган.

Мурнакчы механизаторнуң ажыл-ижинге хамаарыштыр совхозта партком секретары А. В. Семис-Көк мынчаар чугаалады:

— Коммунист Дмитрий Кол бодунуң хууда беш чыл планын совхозка бир дугаарында күүсеткен. Ол ам 1981 чылдың үлүүнде ажыллап турар. Эн-не үлегерлиг, кызымак, ак сеткилдиг механизатор. Совхозтуң ажыл-ишчилери аныаа чоргаарланып турар.

Онгу беш чылдың эрткен чылдарында Дмитрий Кол «Социалистиг чарыштын тиилекчизи» деп хөрек демдээн чыл санында ап келген. 1978 чылда Күш-ажылчы Аллар орденниң үшкү чергези-биле шагнаткан.

Көдээ Советтин депутады, партия райкомунуң кежигүнү Дмитрий Киниейович Кол ам СЭКП-ниң XXVI съездизиңе төлептиг ужуражыр дээш улам-на кызымак, шудургу ажылдап турар.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Тожу район.
«Тоора-Хем» совхоз.

Индия биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар шаг-төөгүден бээр үргүлчүлеп келген. Азия дипте улуг чурттарның бирээзи болур Индияның чазааның боттандырып чорудуп турар даштыкы политиказы делегейге тайбыңны быжыглаарынга улуг ролду ойнап келген.

ЧУРУКТА: Индияның Президент ордузу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ПАРЛАЛГАДАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Индияга чорааны болгаш ол чурттуң удуртукчулары-биле чугаалажыышкынары делегей парлалгазының кичээнгейинин төвүнде турар.

Совет күрүнеңиң удуртукчузунуң бистиң чуртувуска чорааны ийи чурттарның аразында харылзааларны ажыктыг болган деп, Индияда үнүп турар «Стейтсмен» солун бижээн.

Персид мугулдурга хамаарышкан чурттарның даштыкы байдалынга хамаарыштыр Совет күрүнеңиң баштыңының чугаазы делегейге тайбыны быжыглаарынга дузалаар чугула болур деп, «Нешнл геральд» солун бижээн. Советтер чуртунуң эгелекчи саналын өске чурттар эдерер болза эки деп, ол солун бижип турар.

ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

ДЕЛИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Индияга чорааны делегей харылзааларына, ылаңгыя Совет Эвилели биле Индияның аразында хөй талалыг харылзааларга чугула үе-чада болган деп, Индияның Коммунистиг партиязының Национал Чөвүлелиниң Чиңгине секретары Р. Рао болуунуң кылган медеглелинге демдеглээн.

Бистиң чурттарывыстың аразында хөй талалыг харылзааларны улам калбартырынга шынап-ла таарымчалыг байдалдар тургусгунган. Эш Л. И. Брежневтиң чоруп турган үезинде ат салдыган хөй санныг документилер болгаш Совет-индий кады кылган декларация ол харылзааларны калбартырының үндезини болган.

Делегей байдалы дүшкүүрленип, АКШ-тың болгаш аңаа каттышкан пекин удуртулганың «соок дайынны» катап эгелээр дээш бир демниг хөделип эгелээн үезинде делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнеңиң удуртукчузунуң Индияга чорааны, бистиң чуртувустун удуртукчуларыбиле чугаалажыышкыннары бүгү делегейге тайбыны доктаадып мандыдарынга улуг ужур-дузалыг болган.

Индияга чоруп турган, эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан чугааларында Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы улам тода илергейлеттинген. Делегейге тайбыны быжыглаар дээш Индияның боттандырып турар политиказының улуг ужур-дузазы база империализмге, неоколониализмге болгаш расизмге удур туржуп турар күштериниң улуг ролю ол чугаларда долузу-биле көргүстүнген.

Афганистанның ажыл-амыдыралы чоорту тайбын байдалче шилчип бар чыдар деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Афганистанда болуушкуннарга хамаарыштыр бооп турган янзы-бүрү чугаалар амгы үеде тодараттынып турар. Ынчангаш бистиң чуртувустуң чазаа боду-биле кожа-хелбээ турар чангыс дипте чуртка хамаарыштыр боттуг политиканы чорудар болза эки деп ук медеглелде айыткан. Ол политиканы боттандырар болза Афганистанда байдал экижир, ол чурттуң чону болуунуң моон соңгаарга хөгжүлдезиниң салым-чолун бодунуң холунга алыр эки байдал тургустунар.

Эш Л. И. Брежневтиң Персид мугулдурунда байдалга хамаарыштыр, ол чоок-чавыда туруп турар чурттарның даштыкы байдалдарынга хамаарыштыр чугаалаан чугаалары оныа ужур-дузалыг деп, Р. Рао ооң ынай демдеглээн. Совет күрүнеңиң баштыңының аңаа хамаарыштыр чугаалаан чугаалары ССРЭ-ниң өзулугла тайбыңга ынакшылдыг политиказын долузу-биле илергейлеп турар.

Совет-индий декларацияга ат салдынганы Азия дипке тайбыны быжыглаарынга чугула салыышкын болган.

САЛЬВАДОР: чоннуң чүткүлү моондактаттынмас

— Чуртта өлүрүп чидириишкиниң саны улам өспүшаач. Бир хүнде-ле өлүрүкчү чалчаларның холундан 50-60 хире кижи хорап турар. «Чурум тудукчулары» эмнелгелерни өртедип, аарыг кижилерни кыртып-хыдып, харын-даа эмчилерни болгаш сестраларны безин өлүрүп турар болу берген...

Мээн чугаалажыр орар кижим Эухенио Альварес Сальвадордан чажыт байдал-биле арай боорда-ла дезин үнгеп. Чуруттун тергиидекчи бөлүктери бодунуң чонунга удур кыртып-хыдыышкынны канчаар боттандырганын көргүскен фоточуруктарны ол менээ көргүстү.

Сальвадорга шериг-хамааты хунтаның эргe-чагырганы холга алганындан бээр бир чыл өрткен. Бодунуң «юбилейинче» ол кандыг «түннелдерлиг» уткуп турарыл?

— Чуруттун Конституциязы: үгле саазын кырында — деп Эухенио чугаалады. — Оон кол өзээн болганчок чаартыг солун-ла турар. Чижээ, чазык декрединин 296 дугаарында ажылчынар кандыг-бир организация болуп, негелде тургузар эрге чок деп көргеп. Үгле «чурум тудукчуларынга» кандыг-даа кызыгаарлаашкын чок, олар сеткилинге кирбээн кижи бүрүзүн суд-даа, истелге-даа чокка узуткан каап болур эргелиглер. Сальвадор юристериниң сан-түннериндеп алгаш көөрге, эртип турар чылдың эрткен тос айларында безин политиктиг сеткил-хөөн дээш 5,5 муң хире кижи өлүрткен. Ону безин эвээш деп санап, чагырыкчы болуктериин кежигүнүнери Альваренго биле Иберета олар: «Чуруттуң шимээнин чидирер дизе ам-даа беш чүс муң кижини «чайладыр» херек дижип медеглээнкер. Чаңгыс сөөсбиле чугаалаарга, чуруттуң дөрт миллион чурттакчызының беш чүс мунун узуткаар апаар ышкажыл.

— Өлүрүкчүлериниң холундан үгле политиктиг ажылдакчылар болгаш профэвилелдер удуртукчулары тынындан чарылбайн турар—деп, Эухенио Альварес уламчылаан.— Студентилер, башкылар, школачылар, шажынның төлээлери безин өлүп турарлар. Профэвилел организациялары чылчыштырып, бүгү чуруттун ажылчын организацияларының удуртукчуларын кара-бажынап, өлүрүп турар чоруктар база хөй. Кижи дүрзүзүн оксундур эттеп, соп турган, өлүрүп каан мөчүлер хоорайларның кудумчуларынга болгаш көдээ оруктарның кыдыынга болганчок чыткылаар. Чоокта чаа безин электротехниктиг бүдүрүлгелериниң профэвилелдериниң бүгү удуртукчуларын барык шуптузун тудуп хоруглаан. Сальвадорнуң Чаңгыс аай профэвилел федерациязының секретары Консепсьон Бургос база өлүрткен.

Бүгү чуртта ажык школа сураа дыныалбастаан. Ында кижи кайгаар чүве чок, чаштар ынаар бааргындан коргаарлар. Ногаандыктар бо чылын беш чүс хире школачыларны, бир чүс бежен чыгам башкыларны чок кылган, алдан ажыг школаны буза тевискен.

Бодунуң хыдыкчы ажыл-чодулгазын Сальвадорнуң шериг бөлүктери америк чөвүлекчилериниң (чуртта олар 250 кижи бар) дузазы-биле чорудуп турар. Ол чөвүлекчилериниң аразында Вьетнамга дайынга баар кириишкениер хөй. Доллар ында хөйү-биле чарыгдаттынып турар. Сальвадорже ок-чемзек сөөртүрүнге безин Вашингтон чоокта чаа он миллион доллары чарыгдаан. Каттышкан Штаттарының Сальвадорда эл-чиин Роберт Уайт бодунуң чалчаларынга «Латин-Американың чуруттарынга бээри-биле АКШ ам-даа дыка хөй миллион долларны көрүп турар, Сальвадор бодунуң ында үлүүн база алыр» деп көгүдүп турар.

Америк политиктериниң тергиидекчи үеөдериңде кызыгаар чок. Ол дээрбечилер эрге-чагырганы холга алган дораан хан төгүүшкүнүүг үүлгедиглерин боттандырып эгелээр, «чуртка моондак чок байдалды тургузар» дээш ындыг «күүженишкин» үндүрүп турарларының ажыл-чорудулгазын Вашингтон белин-биле үнелеп турар. Сальвадорнуң иштики херектериниче АКШ холгаарлавайн турар деп хоп-нүүлдуу таратпышаан, Ак бажың бодунуң баазазынга белеткээн чаачаа ногаандыктарны ынаар чорудуп турар.

Бо берге байдалдар турааа Сальвадорнуң ажыл-ишчи кижилери реаксылыг режимге удур демиселче көдүрүп, боттарының талалакчыларын чаңгыс аай удуртулганын даанче мөөңневишаан. Ол демиселге кол черин Фарабундо Марти аттыг национал-хосталгалыг фронтуну тургусканы болур. Ону чуруттун революсчу организацияларының политика болгаш шеригниң чаңгыс аай удуртулгазы баштап турар.

Амгы чагырыкчыларда бодунуң чуртунда деткимче алыр кижизи чок. Оларны үгле Вашингтон шериг болгаш экономика талазы-биле дузалап турар, а ол ышкаш Гватемалын бөлгаш Гондурастың чазактары база аңаа биче деткимчени көргүзүп келген. Боттарының хосталгазын бүрүүнүн-биле чедип алыр дээш сальвадор чон быжыг туруштуг демисежип турар.

— Ажылчын ангыга, бүгү улуска удур чорудуп турар хунтаның ханныг үүлгедиглерин соксадырын негеп турар бис—деп, түннелиниде Эухенио чугаалады.—Профэвилелдериңе удур хоойлуларны солуп, политиктиг хорудгаттырганнарны хостаарын болгаш ханныг үүлгедиглер кылгаш идеттерини шиидерин негеп турар бис. Бистиң иштики херектериниске АКШ-тың холгаарлап турарынга шынгыызыбиле удурланыр турар бис.

Лев ПЛАТОНОВ.

(ПМА).

ХӨЙ БОО-ЧЕПСЕКТИ САДЫП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Даштыкы чурттарга, ылаңгыя эң-не дерзин болгаш реаксылыг эрге-чагырганалардыг күрүнелерге боо-чепсекти садыглаарыч Израиль сөөлгү үеде улам көвүдедип турар.

«Бизнес уик» журналдың бижээнин ёзугаар алырга, Тель-Авивтиң даштыкы чурттарга садыглаар боо-чепсээнин хемчээли бо чылдың төнчүзүнге чедир эрткен чылдаазынга деннээрге 70 хуу көвүдээр. Израильдин боо-чепсээн эң хөй садып ап турар чуруттар—реаксылыг эрге-чагырганалардыг Чили, Гватемала, Мурнуу-Африка Республика болгаш Тайвань ышкаш чурттар болуп турар. Пекиннин улуг күрүнезирек болгаш дайынзырак чагырыкчылары боо-чепсекти Израильден база хөйзү садып ап турар. 2 миллиард доллар түүнүг дугуржулга кылыр дугайында Быдаттың болгаш Израильдин аразында амгы үеде чугаалажыышкынар чоруп турар. Ол хире хөй түүнге дугуржулга ол ийи чурттарның садыг харылзааларының төөгүзүнге кажаннда турбаан. Дайынга ажыглаар электроннуг дериг-херекселдерни Пекин удавас Израильден садып алыр бодап турар.

«Габриэль» системалыг ракеталарны, шериг-транспорт самолёттарын, «Узи» дээр автоматтарны, «Галил» деп лаңчыыларны, улуг үгер-бооларны болгаш электроннуг янзы-бүрү чепсек-херекселдерни даштыкы чурттарга Тель-Авив садыглап турар.

«Кфир» деп шүүргедекчи самолёттарын Израиль сөөлгү үеде даштыкы чурттарга база садып эгелээн. Ол самолёттарда америк бүдүрүлгениң реактивтиг моторларын тургузкан. Ол самолёттарны бирги өскүлгде Гватемала болгаш Тайвань садып алган.

Боо-чепсекти даштыкы чурттарга садыглаарынга идепкейлиг киржир дугайында Израильдин даштыкы херектер министерствозу бодунуң элчиннериниге айтыышкын бергенин «Бизнес уик» демдеглээн. Ол элчиннериниң «идепкейлиг» киржилгеанниң түннелинде даштыкы чурттарның хөй санныг шериг делегациялары Израильге кээп эгелээн. Боо-чепсекти Тель-Авивтен садып алыр дугайында чугаалажыышкыннарны ол делегациялар чорудуп турар.

РЕПЕРТУАРЛЫГ БУЛУН

ТИИЛЕКЧИНИҢ ШАҢНАЛЫ

Интермедия

Чарлакчы оол: Бистиң «Олимпий викторинавыстыв» түннелдерин үндүрер үе келген-дир.

Чарлакчы кыс: Мен бодаарымга, тиилекчини чарлаар мурнуунда, шын харыларны дыңнатса эки ышкаш.

Чарлакчы оол: Ынчанмайн канчаар! Че, ындыг-дыр, баштайгы айтырыг: «Амгы Олимпий оюннарының үндезилекчизиниң адын адап, ооң профессиязын айтып көрүңер. Шын харыны херек.

Чарлакчы кыс: Пьер де Кубертен, француз педагог.

Чарлакчы оол: Ийнги айтырыг: «Москва олимпиадазы-80» кажан, каяа ажыттылганыл? Харыны:

Чарлакчы кыс: 1980 чылдың июль 19-та Лужникиде В. И. Ленин аттыг стадионга эрткен.

Чарлакчы оол: Эң сөөлгү, үш дугаар айтырыг: «Медальдың хаш комплектизин база Олимпиада-80-ге шупту чеже медальдарны тиилекчилер ойнап алганыл? Харыны:

Чарлакчы кыс: Хөй!

Чарлакчы оол: Таня!

Чарлакчы кыс: Ой, чүнү эдиптим! «203 комплект, а шупту 1394 медаль».

Чарлакчы оол: Ажыы-биле чугаалаарга, айтырыгларының шуптузу харылаттынган... (тиилекчиниң адын адап, ооң олурып турар олудун айтыр).

Чарлакчы кыс: (тиилекчиге) Силерни сценаже чалап тур бис!

Хөгжүм ойнай бөөр. Чарлакчы оол көрүкчүте концерттиң киржикчилериниң аттарын салган бөмбүктү шаңнал кылдыр тывыспышан, байыр чедирип турар.

Чарлакчы кыс: Викторинаның өске арткан киржикчилеринге таалаичыг кылдыр «Чемпионнар, бурунгаар!» деп ырны ырлап күүседип бөөр-дир.

Ыры-хөгжүм ансамбли ол чарлаткан ырны чиртилдир бадыра бөөр.

ХӨӨМЕЙ ЫРЫ

Харлыг баштыг Мөңгүн-Тайга
Хараа элган турганчык бо.
Каттыраңнаан оолдары
Каргыраалап органчык бо!
Хөртүк баштыг Мөңгүн-Тайга
Нөруп алган турганчык бо.
Хөглүг серген оолдары
Хөөмейлеп органчык бо.
Мөңгүн-Тайга меңгизиниң
Чараш чечэзи суйбап тут даан.
Бөдүүн ишчи оглу-биле
Чаагай ишке чаржып көр даан.
Кадыр Мөңгүн чурттуг болгаш
Хая тепсе, чуңма-ла бис.
Кадыр үнгеш, сиртке четпейн,
Хаваан дерин чоттуң халан!

С. СОСКАЛДАЙ.

Методиктиг сүме

КОМПЛЕКСТИГ АРГАЛАР

Өөредилге-кижизидилге ажылын улам шынаржыдып, экижиндерде бүгү-ле болдунуп болур дээштиг аргаларны ажыглаарын партияның XXV съездизи тодаргай айыткан. Бистиң үениң негелдезинге дүүштүр өөредилге-кижизидилге ажылын организастаарына комплекстиг арга эргежок чугула. Ынчангаш ниити билгиниг школалары болгаш тускай билигниг өөредилге черлери база комплекстиг арганы ажыглаар. Ол система бөлүктер аразында тудуш харылзаалыг. Аңаа педагогиканың кол принциптери, өөредилге-кижизидилгениң методтары, хевирлери, салган сорулгалар болгаш өөредилгениң дериг-херекселдери бүрүү-биле хамааржыр. Өөренүкчилерни кижиндеринге амыдыралчүрттүлгө, социалистиг демократия, коллективке кижизидилге болгаш кижини долгандыр турар бүгү-ле чүүлдер, объективтиг фактылар улуг салдарны чедирер. Бүгү-ле кижизидилге ажылы хары угда чоруттунар ужурлуг. Башкылал болгаш кижизидилге — ажыл-чорудулганың кол өзөө. Коммунистиг кижизидилгени идея-политиктиг болгаш күш-ажылга кижизидилге-биле бижыг холбаштырарда, ниитилел эртемнерин бедик деңнелге башкылап, өөренүкчилерни хире-шаанче кылып шыдаары күш-ажылга чаңчыктырып, бүдүрүкчү күш-ажылга киришпирери негеттинер. Материалдыг кежик күш-ажылдан тургустунар дээрзин өөренүкчилерге билиндирип, күш-ажылчы кижилерни хүндүлээринге өөренүкчилерни чаңчыктырар. Амгы үеде чамдык школаларның болгаш өөредилге черлериниң удуртукчулары боттарының ажыл-чорудулгазына чүгле күш-ажылды организастаарынче бүгү-ле күштү үндүрүп турар. Ынчалза-даа ажылдың идея-политиктиг ужур-утказынче кошкак кичээнгей салып турар. Күш-ажыл болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин бижыг харылаштырар. Күш-ажыл кылып турар үеде, өөренүкчилер боттарын билчип, ак сеткилдиг, бижыг туруштуг, кызымак, шыдамыккай, коллективтиг кылдыр өөренирлер. Амыдыралдан алырга, комплекстиг арга—кижизидилгениң методтарын, принциптерин база янзы-бүрү хевирлерин боттандырарынга эптиг. Аныяктарны ниитиниң херээнге бердинген, хуузунда амыр-дыжын бодаваас, ажык-олча сүрер чоруктар-биле эптежип болбазы чүгле коллективтиг кижизидилге-биле чедип алдынар. Коллективтиң ажыл-чорудулгазын негелдеге дүүштүр чорударда бүгү-ле өөредилге-кижизидилге ажылын харылзашкак кылдыр чорудары чугула. Комплекстиг арга — кижизидилге ажылын чорударының база ону организастаарының кол чугула принциви болуп, коммунистиг кижизидилгениң педагогтуг принциптеринге дүтжүр. Өөредилге кижизидилге ажылын боттандырарының дугайында «кижизидилге ажылының системазындан ооң адырларын аңгы-аңгы кылдыр хоора көрүп болбас. Бир эвес кижизиин, ак сеткилдиин, күш-ажылга хандыкшыллыын хары угда чоруттайн, кайы-бирээзин сула салыпса, ынчан сорулгаларны долузу-биле чедип алыры болдукмас» — деп, В. А. Сухомлинский бижээн. Комплекстиг арганы ажыглаарының мындыг чижээн көрээлиңер. Өөренүкчилер турисчи поход үезинде азимутту барымдаалап кайнаар баарын, хонар черин шилип аарын, майгынны тигерин, одаг салырын билип алыр. Оон аңгыда походтуң киржикчилери төрээн крайының канчаар чаартынып, хөгжүп, өзүп турарын көрүп билип алырлар. Ол чорук патриоттуг кижизидилгеге улуг салдарлыг. Кижизидилге ажылын боттандырып тура, ооң угланышкын бүрүзүнге утка-бодалды долузу-биле ажыглаары эң-не чугула. Өөредилге-кижизидилге ажылынга комплекстиг арганы ажыглаары дээргеле, совет школаның тургустунып келген үезиндеи бөөр чыглын келген үлегер-дуржулгазын ажыглааш, амгы үеге дүүштүр аныяктарны өөредип, кижизидер чаа-чаа дээштиг аргаларны дилеп тывары болур. Ооң ачызында өөренип турар бүгү-ле эртемнериң аразында харылзаалары быжыктырып, төлептиг ажычаңчылды хевирлээринге идигни бөөр. Класстан дашкаар өөредилге-кижизидилге ажылдарын база-ла комплекстиг чорудары дээштиг. Ол ажылдар кичээлдиң угланышкынын болуп, өөредилгениң шынарын экижиндеринге салдарлыг болур. Комплекстиг арга өөренүкчилериниң кичээлге чедип алган билиглерин практикага ажыглаарынга идигни бөөр. Оон ыңай школа, өг-бүле, бүгү-ле хөй ниити организациялары күүшү каттыштырган, бир демнег ажылдаар. Ынчан база-ла комплекстиг арганы ажыглаары дажыктыг. Өөренүкчилериниң пионер, комсомол организациялары эки организаткы, идепкейлиг кылдыр кижилиндерде башкылар коллективтери улуг салдарны чедирер, оларга бүгү тала-биле дузаалаар ужурлуг.

Ортумак школаның болгаш тускай өөредилге черлериниң өөредилге-кижизидилге ажылын дээштиг организастап, чедимчелиг планнап кылырда, башкылардың идей-политиктиг болгаш тускай эртем талазы-биле ниити деңнелин бедидериниг база-ла системалыг, бөлүк-бөлүк, аразында тудуш харылзаалыг кезектерде моөцеттиг арга-методтар ажыглаттынар.

М. САТ.

АЧЫЗЫ-ДЫР

Сөзү О. СУВАКПИТТИИ.

Аялгазы Д. ШАКТАРНЫЫ.

Чуртумнуң каас чаражмыга,
Чурталганың экизинге
Канчангаш-даа эрикпезим
Кара чангыс чажыды чүл?
Башкарыкчы, удуртукчу
Партиянын ачызы-дыр.

Кылажывыс хөриизинге,
Кылыр иштің кедизинге,
Сорулгалар өидүрүнге
Сорук киргеи ужурум чүл?
Башкарыкчы, удуртукчу
Партиямның ачызы-дыр.

Өрттүг халап катап кыптып,
Өртемчей хүл болбазынга
Бүргет дээр д.г муңгаравас
Бузурелим ужуру чүл?
Башкарыкчы, удуртукчу
Партиямның ачызы-дыр.

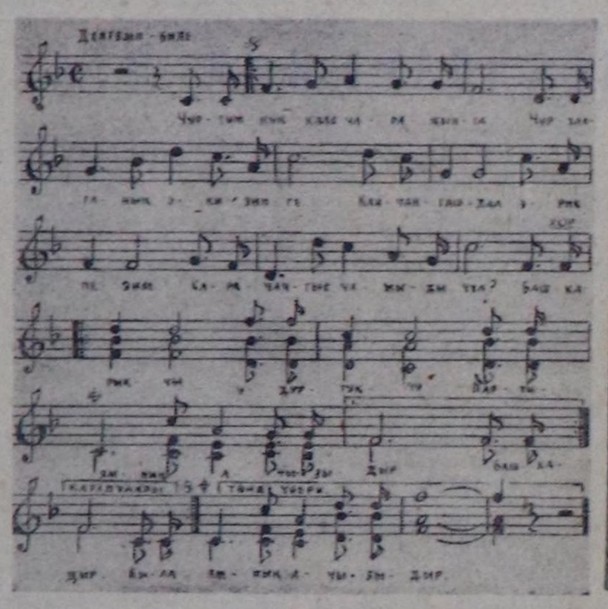

СОЛУН УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Барлык ортумак школазынга күш-ажылдың хоочуннары болгаш мурнакчылары-биле база ураң чүүлдүң, культураның ажылдакчылары-биле ужуражылгаларны сөөлгү чылдарда удаа-дараа эрттиргилээн. Ужуражылгаларның планнарын интернат чөвүлелинге кылгаш, школаның ниити планынга киирер. Ужуражылгаларны кижилидикчи ужур-утказыг деңнелге эрттирер дээш школаның бүгү коллективи киржип турар. Хөй ужуражылгаларның түүнелинде «Бистиң валчыларывыс» деп солун чуруктарлыг стендини, альбомну интернатта кылып алганнар.

Сөөлгү чылдарда бистиң школага Социалистиг Күш-ажылдың Мадыдыдары башкы С. С. Таждин-оол, тудугжу К. Х. Даныгын олар болгаш РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы К. С. Хорбии, чогаалчы К-Э. К. Кудажы, «Барлык» совхозтуң мурнакчы саанчызы, Мадыр-ие Г. О. Куулар, бо районга 30 чыл ажылдаан улуг жол эмчизи И. В. Кондин, ССРЭ-ниң хостуг хүрешке спорт мастери Александр Доржу болгаш өскелер-даа өөренүкчилер-биле ужуражаннар.

Бо өөредилге чылында спорттуң бүгү делегей байырлалы Москвага XXII Олимпий оюнарын барып көрүп чораан телеэлерниң бирээзи «Барлык» совхозтуң директору Ч. Х. Дожулаа-биле ужуражылга солун болган.

Ужуражылгага келгилээннер чүгле боттарының солун чуулалары-биле эвес, а өөренүкчилериниң тускай мергежилдерин шилип алырынга боттарының арга-сүмелерин база бергилээни ажыктыг.

С. ГАВА-САМБУУ.

Кызылдың будурулгелери болгаш организациялары партиниң ам болур XXVI съездизинге турасказаткан ураң чүүл корулдезин эрттиргеи. Хөйнүң ырынга бирги черин Кызылдың үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының садының коллективи алган.

ЧУРУКТА: хоорайның садыгжылар коллективинин хору.

В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

КИЖИЛЕР АРАЗЫНДА КИЖИ

Ф. Г. УГЛОВ.

Челябинскиден бир аарыг хөрээжеи кижи чедип келгениниң дугайын клиника дежурныйы илеткей-дир. Ол хөрээженинг чүрээ аарып турар, шинчаи көөрүн дилеп турар кижи дидир. Ону шинчилеп көөр дугайында айтышкын бердим. Оон электрокардиограммазын көрдүм. Өскерилге чок болду. Чүрээнер кадыктыр, хей черте профессорнуң үе-шагын туткан хөрээ чок дээр дугайын аңаа эмчи чугаалаарга-даа, профессорга шинчидер дээн мен дээш чүткүүр болган: «Профессорга шинчитпээн шаамда, чорбаа мен», — дээш турупкан.

— Бир-тээ ол хөрээжеи ындыг ырактан бөөр чоруп орган болганда, чылдагаан бар-дыр, ону менче чалап көрүңерем,— деп салбыр эргелекчизинге чугаалады.

Кабинетче аныяк — дөртен хар четпээн хире— хөрээжеи кижи кирип келди. Бодунуң аарыының дугайын чугаалаарын оон диледим.

— Мээн үргүлчү чүрээм аарыр болгаш силерге чедип келгеним бо. Чүнү-даа кылып шыдавас болган мен, бир эвес бичии-ле хөлөөр болзумза, кылып турган чүвемни ара кагаш, чүрээм туттунгаш олуруптар апарган мен.

— Черииниң эмчилериниге барган силер бе?

— Черимнің-даа, районнуңдаа эмчилериге көргүскен мен, обласка-даа чедип чораан мен. Электрокардиограмма кылгаш-ла, силерниң бо дузалакчыларыңар ышкаш, чүрээм кадык-тыр дээрлер. Ынчангаш эмнээриинден өйталап каапканнар.

Аарыг кижиниң дыңнап шинчидим. Оиза өскерилгелер чок болду. Даажы шала тунух, чүректиң согары элээн дүргеп турар.

Ол аарыг кижиниң балистокардиограммазын кылып бөөрин дузалакчыларымдан дилеп, чүректиң шыңганнарының байдалын ол элээн эки тодарадыр.

Чартык шак болганда эмчи-биле ол аарыг хөрээжеи дедир чедип келдилер. Эмчиниң хоолуда дүргек саазын. Чүрек шыңганнарын шинчилеп турдаш,ыйдынган ээр-дагыр шугумнар шыңганнарың ажылының нормадан элээн хажып турарын көргүзүп турар болду. Специалистиг кылган түнелди: аарыг кижиде үшкү-дөртку чергениң хажымшкынары бар.

— Божунарның дугайында-да бистерге бирдеи бирээ чокка чугаалап берип көрүңерем. — деп аарыг кижиден диледим.

— Мээн кадыкшылым кайгамчык-ла эки чораан кижи мен. Студент үеде спорттуг чордум, элээн каш удаа шаңалдар-даа алгылаан мен. Ашакка барып алдым, ол бо-жудум, шинчалаа-даа спорттуг кагбаан мен, хидым-даа эки чорду.

Ашаам ижип эгелээн. Мээн бүгү-ле качыгдал-човаланым оон эгеледи. Бир-ле катап доңуткан мен. Эмчилер чыдып эмнедирип мөзээ сумеледілер, а мен чөпшээрежип шыдавадым. Ашаам үргүлчү-ле эзирик чаныр кээр, чаш уругну эзирик кижи чаныга канчан каарыл, чыдып эмнетпейн бардым. Ол таварылга аңаа эрте берди. Мен кадык-шыырак-ла болгай мен. Эттине бердим. Өске янзылыг багай чүве турган. Ол өзүп, мандыр орган аңаа номнар болгаш хеп херек, а ашаам бүгү акшаны арагалап каапкаан.

Бир катап он алды харлыг оглум эзирик адазы-биле бичашкан, а ачазы ону соок кудумчуже үндүр ойлаткан, мени үр-ле үндүрбейн турду. Ынчан тура үне халып кээримге, оглум чүгле тыныг тур. Аажок доңганының уламыдан оон кулаа дарый берген. Кулаадан суг төктүр апарган. Поликлиникага баарга, дамдыладыр эм бижип бөөр, ону ап дамдыладырга, чүгээр кыннар, шуут эттинмээн. Хоорай эмчилеринге чедирген болза эки. Орук шүүделинге үндүрер акша чок, ашаамны часкаандырзын артырып каарындан база-корткан мен, чүү-хөө чүвевисти ол догерезин садып ижиптер. Эрткен чылын оглумуң кулааның дарыы кедерей берген. Эмчите баарга, эмнер бижип берген, ойлаңы ол аптекага кылдыртнаан. «Эмни садып алдың бе?»—, деп айтырдым. Нутуттунуп тура чугаалайдыр: «Оон өртээ аар-дыр ийин. Ам акшам чок-тур, ажылдан алгаш, садып алыр мен». — «Чок, үе эрттиргеи хөрээ чок. Доп-дораан садып алыр херек. Менде ачаңдан чажырын алганым ээзээ акша бар».

— Ындыг-даа болза, — дээш, ол хөрээжеи чугаазын уламчылады. — Чажырын шыгжаан акша тывар талазыбиле мээнг ашаам оизагай чыткыр кижи. Кая-даа чажырып каарымга, ол ону ыаапла тыпкаш, арага садыг ижиптер. Ынчаарга оглумга эм садып алзын дээш бөөр дээн акшам база чок болду. Оон ол эмнерин садып албаан бис, кезек болганда аарыры бичии намдаан, шуут читпээн. Чайынында оглум өөрү-биле кады тудутга ажылдаары-биле чорупкан. Эки, хөглүг чугаалар бижип турдуг. Хенертен отряд начальнигниин телеграммазы келди — силерниң оглуңар хенертен өлүп калды дээн. Кезин көөрге, ортааки кулаа ирицизээн, оозу чарлыргга, ирицизээн кире берген болган...

Ол хөрээжеи караан дуй тудуп алгаш, үр-ле ыыт чок олурду. Бистер база ыыт чок олурдувус.

— Ол үеден бөөр-ле чүрээм мени амыратпастаан, мурнуда хаая аарыыр чүве болгай, — деп чугаазын уламчылады.

Бистер ол аарыг хөрээжеини клиникага чыттырып алгаш, үр-ле эмнедивис. Бүдүн чартык ай болганда, чаныр чоруур деп тура, өске эмчилер-биле кады аарыг улустар хүлээп ап олурувуста, мээл кабиедимге кирип келди.

— Мен ам эки авардым. Силерге четтирдим. Ындыгдаа болза шуут эттинмээн. Оглумнуң дугайын азы бажында байдалды бодап көөримге-ле чүрээм аарый бөөрдир.

Ыыт чок баарды. Оон база катап эрткен амыдыралын сактып чугаалады.

— Куданыс болурунуң мурнунда-ла ижер турган болзаа, хөйну ишпес болгаш мени дыңнаар турган чүве. «Болзуп!» дээримге, шуут-ла ишпейн баар турган. Менээ аажок ынак. Ынчаарда мен элээн салдыкпайн негээр турган-дыр мен, ынчангаш болзумза, арагалаарын шуут каапкан болур турган боор. А мен дүжүп берип-ле, өршээнле турган ышкажым чүл.

Бир катап, оглум төрүттүнериниг-даа мурнунда чүве шуут-ла эзирик чаныр келди. Ам ынчаар катаптаар болзунда, кады чурттавас мен деп сагындырып каап, чоруптар ужурлуг турган-дыр мен, а мээң мелегейимни, оон идиктерин үштүп, ажаап, хөлчок болбас ийик мен бе. Ол ажылын могаттынгылаарга, мен ону соксадып, эзрежип турдум. Ынчаарымга бажы-биле барган, бодун коичуг кижи кылдыр санаттына берген. Моон аймына кирбейн барып болур-дур деп, чүвеге бүзүрей берген. Бодумнуң-на амдажылып алганым ол ышкажыл, ол дээш хиличектенип чоруурум бо-дур, — деп мунгаддал-биле чугаалааш, карактарының чажын чода тудуп алгаш, үне берди.

Хөрээжеи кижиниң кударанга алзыпкан олур бис.

— Мунгаранчыг, төөгү-дүр —деп эмчилерге чугаалаадым. — А бистерге хамаарыштыр харып-даа өөредиглиг. Чүрээм аарып чоруур кижи-дир мен деп чедип келди. Оон черинин эмчилери оон чүрээнден өскерлиишкиннер тыпшайн, ону кадык деп санаваннар. Силерниң чамдыктарынар база-ла аңаа бүзүревединнер. Кадык кижи каанчан мун-мун километр өрүкту эртип, эмчилер кел чыдар деп? деп чүвени чедир бодаваннар. Бир эвес ол кадык турган болза, Петерсбургче чорупкан турган, Эрмитажка, Орус музейге баргай, а ол болза мында эмчиниң кажан хүлээп алырын манап, шак-шагы-биле олурун турар ышкажыл. Ол хөрээжеи кижи аарыгдан качыгдап чоруур кижи-дир, оон чүрээниң аарын чоруурунуң бергезинге арагалы ашаан безин бажыныда арттырып каан деп чүве оон бүзүренчиг бадыткалы ол эвес бе? Ашаа олларның бүгү-ле үү-дөөзүн садыгланкаш, ашазын ижип кааптын болур-дур, квартиразын өртедип-даа болур деп чүвени од билирле болгай. Ынчалзажок ол мында чедип келген. Ол аарыг кижи-дир деп чүвени бо барымдаалар бадыткавайн турзар бе?

— Ындыг-даа болза, Федор Григорьевич, оон чүрээ ындыг коичуг аарыг эвес, а аңаа-ла «нервилиг», боду шугул аарыг кижи боон чадавас боор ийин,— деп чоокта чаа диссертациязын чедиишкиниг дужаган аныяк кандидат чугаалай-дыр.

Мен удурландым:

— А нервилиг чүрек аарыг эвес чүве бе? Ындыг чүрек кижиниң дувуредин, орта чурттаар болгаш ажылдар аганы бербейн чоруур-дур. Ол аарыг эвес чүве бе? Бистериниг ол нервилиг чүректи диагнозун тургузуп-даа, ону эмнеп-даа билбезивис оске айтырыг-дыр. Ындыг болганда аарыг кижиниң буруузу чүл ынчан? Бодувустун чүве билбес чорууруунуң аарыг кижиже чүүн каттан хөрээвис чүл?

(Уланчылыг).

1980 чылдың декабрь 17-де, 14 шакта, СЭКП хооркомунуң хуралдаар залында улус депутаттарының хоорай Соведениң сессиязы болур. Аңаа «1981 чылда хоорайның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинин планнарының дугайында» болгаш «1981 чылда хоорайның бюджединиң болгаш 1979 чылда хоорай бюджединиң күүселдезинин дугайында» айтырыларны чугаалаажыр.

Декабрь 22-ден, январь 1-ден, яцварь 11-ден, февраль 4-тен эгелеп Москваже 12 хонук дургузунда экскурсиялаарының турисчи путевкаларын Тыванын туризм болгаш экскурсия чөвүлели садып турар. Путевканың өртээ 140 рубль. Орук холезинин чигеледиг. УАЧД-ге, Кызыл шолге, Кремльге баары, Москваның тоогулуг, революция-биле холбашкан черлери-биле таныжары путевкада кирген.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1, 101 дугаар өрээл. Телефоннар — 99-71-90, 2-41-02.

телевидение

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Ye». Информастыг программа. 8.50 — **Эртенги сула шимчээшкиче чыскаалынар!»** 9.15 — **«Будильник».** 9.45 —**«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен»**. 10.45 —**«Кадыкшыл».** Эртем-тайылбырлыг программа. 11.30 — **«Эртенги почта».** Музыкалыг программа. 12.00 — **«Даштыкы аалчылар Совет Эвилелинин дугайында».** 12.15 — **«Көдээден дамчыдылга».** 13.15 — **«Московские новости»** солунуун шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга маргылдаа. Эр улус. Хостуг программа. 13.55 — **«Музыкалыг киоск».** 14.25 — **«Баш буруңгаар хөделиринин стратегиязы»** Хөй сериалыг ураң-чечен фильм. 1-ги сериязы. 15.30— Документалдыг телефильмнер программазы. 16.05 — **«Цирк артизинин бир хүнү».** Фильм-концерт. 17.10 — **«Кино аянчоруктар клуву».** 18.10—**«Сенде хүн бар бе?».** Мультфильм. 18.35— **«Делегей панорамазы».** 19.20 — **«Пушкиниин бажыңы».** ССРЭ-нин ЭА-зының орус литература институдунун (Пушкин бажыңының) тургустунганындан бөөр 75 чылынга. 20.30 —**«Ye».** Информастыг программа. 21.05—23.30 —**«Московские новости»** солунуун шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга маргылдаа. Тоигенде—медээлер.

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Ye».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Кадарчы болгаш хоолай аштакчызы».** Мультфильм. 10.00— **«Дириг амытаннар дугайында».** 11.00 — Медээлер. 11.05—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.45— Документалдыг фильм. 14.55 — **«Авамның школазы».** 15.25 — **«Звездочет».** Тележурнал. 16.00 — **«Гитарист А. Фрауни ойнаар».** 16.30 — **«Объектив».** 17.00 — Оренбург областын ураң чүүл коллективтиринин концерти. 17.35 — «БАМ-ны тудун тур бис». 18.05 — Мультфильмнер программазы. 18.35 — **«СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур».** 19.05 — **«Аңаа кижи».** Телешин. 20.30 — **«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

21.05 — Телемедээлер. 21.20 —**«СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Толевилелин чугаалажып тур бис».** 21.45— Телемедээлер. 21.55 — «Камналга болгаш хумагалыг чорук дээш». 22.20 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

22.25 — 22.40 — **Бөгүн делегейде.**

ИЙНГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

19.00 — Документалдыг фильмнер программазы. 20.20 — Ургуларга фильм. 20.35 — **«Эстафета».** Телефильм.

МОСКВАДАН

21.05—22.25 — **«А. В. Неждановаиың бажыныда».** Дамчыдалга.

агаар

Республикага өөгүй көжер булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Хаттың күжү кошкак. Агаар хүндүс 27-32 градус соор.

Кызылга өскерилге болбас. Хаттың күжү кошкак. Агаар дуне 28-30, хүндүс 21-23 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Көөр сеңшүве!» деп киноклубда 10.00, **«Оттуг ыыш»** садып алыр дээш 11.30, 13.30, 15.30 17.30 (уэаткан), 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Болектин болгаш Лёлектин улуг ужуралдары 9.00, 10.50, 14.30. **«Тахир болгаш Зухра»** 12.40, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ак сеткилдиг хуулгаазын» 11.00, **«Клёопатра»** 13.00, 16.00, 19.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Муң катап бүтүүн, чаңгыс катап болган»** 11.20, **«Ара соксаан серенада»** 13.10. **«Ур чурттанар»** 15.00, 16.50, 18.40 (уэаткан), 21.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Берге роль»** (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 15.00, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР» **«Тоол улажыпла турган»** деп киноклуб 10.40, 15.00, **«Өжээн негээшкинге»** 12.10, **«Оттуг-ыыш садып алыр дээш»** 16.30, 18.30, 20.30 (уэаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ара соксаан серенада»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уэаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Тахир болгаш Зухра»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уэаткан) шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

1980 чылдың декабрь 29-ге, 30 хүнүнде Владимир хоорайга болур.

Ойнап алыышкынарының арызында «Москвич-2140», «Жигули», ВАЗ-21011, янзы-бүрү марканың 900 мотоцикл, 200 пианино, 600 телевизор (оон ыштында өнүүт—200), 500 магнитофон, 1500 радиоприёмник, 3400 сооднуку болгаш оон-даа өске өртектиг бараанар бар.

1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алыышкынары база бар.

Чаа чылдың акша-бараан ойнап алыышкынарының лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, хей-никтиниң чеменилге черлериниден болгаш кинотеатрлардан садып ап болур.

Лотерея билеттери силериниг төрелдериңерге, өнүктериңерге Чаа чылда эң эки белек болур.

Хамаатылар! Чаа чылдың акша-бараан лотереязының билеттерин садып алырыңче далажыңар!

Тыва АССР-ниң Ажаалга кассалар эргелери.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1980 чылдың июль 25-тегі № 365 доктаалы-биле 1980 чылдың Чаа чылдың немелде акша-бараан лотереязын 30 млн. рубльге кылып үндүрүп РСФСР-ниң Сан Министерствозунга чөпшээрээн. Ол гүнге бирээзи-ле 30 кап. өртектиг билеттерин кылып үндүрер.

Ойнап алыышкын тиражы 1980 чылдың декабрь 29—30 хүнүнде Владимир хоорайга болур.

Ойнап алыышкынарының арызында «Москвич-2140», «Жигули», ВАЗ-21011, янзы-бүрү марканың 900 мотоцикл, 200 пианино, 600 телевизор (оон ыштында өнүүт—200), 500 магнитофон, 1500 радиоприёмник, 3400 сооднуку болгаш оон-даа өске өртектиг бараанар бар.

1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алыышкынары база бар.

Чаа чылдың акша-бараан ойнап алыышкынарының лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, хей-никтиниң чеменилге черлериниден болгаш кинотеатрлардан садып ап болур.

Лотерея билеттери силериниг төрелдериңерге, өнүктериңерге Чаа чылда эң эки белек болур.

Хамаатылар! Чаа чылдың акша-бараан лотереязының билеттерин садып алырыңче далажыңар!

Тыва АССР-ниң Ажаалга кассалар эргелери.

(Эгеле №№: 266, 267, 269, 272, 274, 275, 281, 284 «Шында»).

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузут киллдистериниң 2-37-13, пропаганда киллдизинин 2-31-75, культура киллдизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллдизинин 2-21-47, үлетпүр киллдизинин 2-31-75, чагаа киллдизинин 2-41-27 информация киллдизинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 3176.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1)

ТС—01845